

Pikassos Oy

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Pohjois-Pohjanmaan varhaiskasvatuksen
kehittämisyksikkö

AMMATTIIN KASVUA VARHAISKASVATUKSEN MONIAMMATILLISELLA KENTÄLLÄ
Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanke Pikassos, Poske ja SOCCA – alueilla
1.8.2007–31.5.2008

Seija Junno - Pikassos Oy
Tuija Portell - SOCCA
Aira Vähärautio - Poske

Sisältö

1 Johdanto Aira Vähärautio –Poske, Seija Junno – Pikassos Oy, Tuija Portell – Socca	3
2 Hankkeen tausta ja lähtökohdat	4
2.1 Työssä oppimisen haasteet varhaiskasvatuksessa Aira Vähärautio –Poske , Seija Junno – Pikassos Oy, Tuija Portell – Socca	4
2.2 Hankkeen yhteiset tavoitteet ja prosessit Aira Vähärautio – Poske, Seija Junno - Pikassos Oy, Tuija Portell - SOCCA	6
3 Pikassoksen pilotti Kanta-Hämeen maakunnallista työssäoppimisen yhteistyötä rakentamassa Seija Junno - Pikassos Oy, Eeva Tast - HAMK.....	8
3.1 Johdanto	8
3.2 Pikassoksen alueen Kanta-Hämeen pilottiprosessin tavoitteet	9
3.3 Kanta-Hämeen pilotin eteneminen ja prosessit.....	9
3.4 Hankkeen tulokset Kanta-Hämeessä.....	13
3.5 Pikassoksen Kanta-Hämeen pilotin arviointia, pohdintaa ja tulevaisuuden haasteita	15
4 Käytännön opetuksen kehittäminen Posken Varhiksessa Aira Vähärautio - Poske.....	17
4.1 Johdanto	17
4.2 Toiminta ja prosessit	18
4.3 Hankkeen tulokset.....	20
4.4 Yhteenvedoa, johtopäätöksiä ja tulevaisuuden haasteita	26
5 Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaaminen SOCCAn alueella - TOP-hanke Tuija Portell -SOCCA	28
5.1 Taustaa TOP- hankkeelle	28
5.2 TOP- hankkeen tavoitteet.....	29
5.3 Eteneminen ja toiminta	29
5.4 Tulokset ja tuotokset	32
5.5 Arviointia, pohdintaa ja kehittämissuhteita.....	36
6 Yhdessä opittua Tuija Portell – SOCCA, Seija Junno – Pikassos Oy, Aira Vähärautio – Poske	38
Lähteet.....	40
Liite 1 Ammattiin kasvua varhaiskasvatuksen kentällä – hankeseminaarin ohjelma 23.1.2008.....	42
Liite 2 Näkökulmia varhaiskasvatuksen työssäoppimisen ohjaamiseen – koulutusprosessi....	43
Liite 3 Ohjaajakoulutuksen esite - Oulu.....	44
Liite 4 Ohjaajakoulutuksen esite - Ylivieska	45
Liite 5 Kaaviokuva Varhiksen käytännön opetuksen mallinnuksesta.....	46
Liite 6 TOP – hankkeen koulutuspäivä.....	47
Liite 7 Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamisen prosessimalli.....	48

1 Johdanto | Aira Vähärautio –Poske, Seija Junno – Pikassos Oy, Tuija Portell – Socca

Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti 1.8.2006 sosiaalialan käytännön harjoittelun kehittämishankkeen sosiaalialan vetovoimaisuuden ja ammattitaitoisen henkilöstön saannin varmistamiseksi. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää sosiaalialan toimintayksiköitä elinikäisen oppimisen ympäristöiksi, joissa moniammatillinen ja yhteisöllinen oppiminen liittyy luontevasti henkilöstön ammatillisen osaamiseen ja työn kehittämiseen. Tavoitteena oli vahvistaa erityisesti käytännön harjoittelun työelämälähtöisyyttä.

Sosiaali- ja terveysministeriö ohjasi hanketta valtakunnallisesti.¹ Sosiaalialan osaamiskeskukset vastasivat alueellisesta koordinoinnista ja toimeenpanosta ministeriön kanssa laaditun sopimuksen mukaisesti. Hanke koostui kuudesta alueellisesta osahankkeesta, jotka kohdentuivat käytännön harjoittelun kehittämiseen *vanhustyössä, lastensuojelussa, päihdetyössä, varhaiskasvatuksessa* sekä *terveysosiaalityössä, aikuissosiaalityössä ja sosiaalihoituksen alueella*.

Päätavoitteena oli vahvistaa alueellista yhteistyötä käytännön harjoittelun ja ammattikäytäntöjen kehittämisessä sekä luoda sosiaalialalle valtakunnallisesti vahva sosiaalialan harjoittelukäytäntö ja harjoittelun ohjaus. Sosiaalialan työelämän, sosiaalialan osaamiskeskusten ja seudullisten kehittämyksiköiden sekä alan korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten tiivistyvän yhteistyön tavoitteena oli turvata sosiaalialan vetovoimaisuus ammattialueena sekä vahvistaa alan opiskelijoiden ammatti-identiteettiä ja motivaatiota työskennellä alalla koulutustasoaan vastaavasti. Valtakunnallisena tavoitteena oli lisäksi selvittää harjoittelun kehittämiskysymyksiä, jotka edellyttävät valtakunnallisia toimenpiteitä.

Valtakunnallisen hankkeen osatavoitteet olivat:

1. Kehittää sosiaalialalle käytännön harjoittelun seudullista/ alueellista koordinaatiota ja toimintakäytäntöjä
2. Vankentaa sosiaalialan osaamiskeskusten sekä erityisesti seudullisten/alueellisten kehittämyksiköiden verkostoa tutkimuksen, kehittämisen sekä koulutuksen ja käytännön yhteistyörakenteena
3. Vahvistaa käytännön harjoittelun ohjaajien ohjaus- ja arviointitaitoa sekä kehittää alueellista ohjaajakoulutusta osana sosiaalialan ammatillisen henkilöstön täydennys- ja jatkokoulutusta
4. Tiivistää käytännön ohjaajien ja opettajien yhteistyötä sosiaalialalla tarvittavan ammatillisen osaamisen kehittämisessä
5. Nostaa esiin sosiaalialan käytännön harjoittelun ohjauksen rahoitukseen liittyviä pulmia ja esittää keinoja kohdentaa rahoitusta nykyistä paremmin vastaamaan ohjauksen tarpeita myös palvelujärjestelmän muutoksissa.

Hankkeessa vahvistettiin alueellista yhteistyötä käytännön harjoittelun ja ammattikäytäntöjen kehittämisessä. Samalla tiivistettiin sosiaalialan työelämän, sosiaalialan osaamiskeskusten ja seudullisten kehittämyksiköiden sekä alan korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä käytännön harjoittelussa. Lisäksi kartoitettiin harjoittelun kehittämiskysymyksiä, jotka edellyttävät valtakunnallisia toimenpiteitä.

¹ Toimeksiannon toteutumista ohjasi sosiaali- ja terveysministeriön asettama sosiaalialan henkilöstön saanti, osaaminen ja työolojen kehittäminen – hankekokonaisuuden ohjausryhmä (STM038:00/2005) Pirjo Sarvimäen (STM, perhe- ja sosiaaliosaston neuvotteleva virkamies) johdolla.

Sosiaalialan käytännön harjoittelun kehittämishanke osahankkeineen raportoidaan Arja Jämsenin toimittamana sosiaali- ja terveysministeriön julkaisusarjassa. STM:n julkaisussa ilmestyvät osahankkeiden kuvaukset ovat tiivistelmäkoosteita. *Varhaiskasvatuksen osahanke* raportoidaan kokonaisuudessaan pelkästään tässä tietoverkoissa julkaistavalla tuotoksella.² Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen osahankkeen raportin kirjoittajat ovat varhaiskasvatuksen suunnittelija *Seija Junno* (Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeen, Satakunnan ja Pirkanmaan alueilla, Pikassos Oy), erityissuunnittelija *Tuija Portell* (Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, SOCCA) ja tutkija *Aira Vähärautio* (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Poske).

Raportin alussa (luku 2) kerrotaan yleisesti, mitä työssä oppiminen on varhaiskasvatuksessa ja millaisia haasteita siihen sisältyy sekä esitellään varhaiskasvatuksen osahankkeen yhteiset tavoitteet sekä prosessit. Luvun sisällöt on tuotettu yhteistyössä hankkeessa mukana olleiden sosiaalialan osaamiskeskusten (Pikassos, Poske ja SOCCA) työntekijöiden kesken. Luvuissa 3, 4 ja 5 kukin osaamiskeskus esittelee omaa varhaiskasvatuksen kehittämistyötään. Niiden sisällöistä ja kirjoittamisesta jokainen osaamiskeskus on vastannut itse. Raportin yhteisesti tuotetussa päätösluvussa (luku 6) pohditaan hankkeen aikana opittuja asioita sekä esitetään jatkoajatuksia ja kehittämisehdotuksia.

2 Hankkeen tausta ja lähtökohdat

2.1 Työssä oppimisen haasteet varhaiskasvatuksessa | Aira Vähärautio –Poske , Seija Junno – Pikassos Oy, Tuija Portell – Socca

Varhaiskasvatuksen parissa päivähoidossa työskentelee usealla eri ammattinimikkeellä ja koulutustaustalla olevia henkilöitä. Päivähoidon tehtävissä työskentelevillä lastentarhaopettajilla ja lastenhoitajilla on toisistaan poikkeavia tutkintoja (Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet 2007, 39–42). Nykyisen koulutusjärjestelmämme mukaan näihin tehtäviin voi kouluttautua yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Lastentarhanopettajan tehtävissä voivat työskennellä yliopistoista valmistuneet kasvatustieteen kandidaatit ja kasvatustieteen maisterit, ammattikorkeakouluista valmistuneet sosionomit, joilla on asetuksen edellyttämät pedagogiset opinnot tutkinnon osana sekä ylemmän sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet. Näiden lisäksi lastentarhanopettajina työskentelee myös aikaisemman koulutusrakenteen mukaisilla tutkinnoilla valmistuneita, opistoasteisen tutkinnon suorittaneita lastentarhanopettajia ja sosiaaliskasvattajia. Lastenhoitajan tehtäviin ovat päteviä toisen asteen sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneet lähihoitajat sekä lapsi- ja perhetyön perustutkinnon suorittaneet lastenhoitajat. Lastenhoitajan ammattinimikkeellä voi työskennellä myös aikaisemman terveydenhuoltoalan kouluasteisen ammatillisen tutkinnon suorittaneita lastenhoitajia sekä sosiaalialan ammatillisen tutkinnon suorittaneita päivähoitajia. (Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset valtio-, kunta- ja yksityissektorilla 2007, 23–26.)

² SOCCAn osalta osoitteessa www.socca.fi/aineistot/TOP_loppuraportti_2008.pdf, Posken osalta <http://www.sosiaalikalleg.fi/julkaisut/tyopaperit-ja-muut-julkaisut> ja Pikassoksen osalta www.pikassos.fi/varhaiskasvatus.

Koulutusten ja tutkintojen moninaisuus tekee koko varhaiskasvatuksen koulutusjärjestelmästä hajanaisen.³ Kaikille varhaiskasvatuksen tutkintoja tuottaville koulutusorganisaatioille on kuitenkin yhteistä opiskelijoiden ammatillisen osaamisen kehittämisen käytännön opetuksen ja työssäoppimisen kautta. Päivähoidon sisäisestä näkökulmasta tarkasteltuna sen parissa tehtävä työ onkin aidosti moniammatillista tiimityötä (Karila & Nummenmaa 2001, 41–42). Erilaisen koulutustaustan omaavat henkilöt tuovat oman osaamisensa yhteiseen käyttöön ja luovat samalla uutta osaamista mahdollistaen jaetun asiantuntijuuden (vrt. Karila & Nummenmaa 2001, 7–8, 39; Venninen 2007, 26–27). Haasteena onkin, miten näitä taitoja voisi harjoitella jo opiskeluaikaisissa moniammatillisissa tiimeissä, autenttisissa oppimisympäristöissä käytännön harjoittelussa ja työssäoppimisen jaksoilla.⁴

Varhaiskasvatuksessa tehtävän työn yhteiskunnallinen toimintaympäristö on kokenut monia muutoksia. Sen parissa tehtävässä työssä edellytetään henkilöstöltä aikaisempaa syvällisempää ja monimuotoisempaa osaamista. Työstä on tullut entistä haastavampaa niin pedagogisesti, sosiaalisesti kuin yhteiskunnallisestikin (Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. 2007, 15–19). Perheet ovat muuttuneet moninaisiksi rakenteeltaan, vaihtelevilta elämäntilanteiltaan sekä kulttuurisilta taustoiltaan. Perheiden kohtaamisen haasteita nousee myös kasvatuskumppanuuden rakentamisesta ja vanhempien osallisuuden vahvistamisesta osana varhaiskasvatuksen käytännön työtä.⁵ Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä edellytetään moniammatillisen verkostotyön osaamista muiden lasten ja lapsiperheiden parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.⁶ Varhaislapsuutta koskevan tutkimustiedon lisääntyminen lapsen oppimisesta, kasvusta ja kehityksestä antaa uusia välineitä ja mahdollisuuksia varhaiskasvatuksen pedagogisten käytäntöjen kehittämiseksi. Haasteena on lisäksi varhaiskasvatuksen pysyminen mukana muun tietoyhteiskunnan kehityksessä. Tämä edellyttää panostusta työntekijöiden tietotekniseen sekä varhaisen mediakasvatuksen osaamiseen. Jatkuva ammatillisen osaamisen ylläpitäminen ja kehittäminen onkin tullut osaksi varhaiskasvatustajan työtä. Vastuu varhaiskasvatustyön laadun arvioinnista ja kehittämisestä on siirtynyt paikallistasolle. Tämä asettaa ammatillisen kehittämisen vaatimuksia varhaiskasvatuksen johtajille niin yksittäisen päivähoitoyksikön kuin kunnankin tasolla.

Varhaiskasvatuksen eri koulutusorganisaatioiden on kyettävä vastaamaan muuttuneisiin varhaiskasvatustyön osaamisen haasteisiin. Tästä aiheutuu lisävaatimuksia niin henkilöstön perus- ja täydennyskoulutukselle kuin työssä oppimisen ja osaamisen kehittämisellekin. Ammattitaitoisen henkilöstön saatavuuden ja riittävyuden varmistaminen edellyttää varhaiskasvatuksen arvostuksen ja vetovoimaisuuden lisäämistä. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportissa korostetaan työelämän ja oppilaitosten välisen yhteistyön kehittämisen tärkeyttä (Alila & Kronqvist 2008, 57). Työssä oppiminen tulee nähdä kaikkia siihen osallistuvia tahoja hyödyntävänä vuorovaikutus- ja oppimisprosessina, jonka teoreettisia ja käsitteellisiä jäsenyyksiä sekä menetelmällisiä toimintatapoja kehitetään tiiviissä yhteistyössä oppilaitosten ja työelämän toimijoiden kesken.

³ Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportissa (Alila & Kronqvist 2008, 53–57) ilmaistaan huoli varhaiskasvatuksen koulutuksen tasosta ja tulevan koulutustarpeen ennakoinnista.

⁴ Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta ehdottaa loppuraportissaan työelämän ja oppilaitosten yhteistyön tiivistämistä työssä oppimisen kehittämiseksi myös varhaiskasvatuksessa (Alila & Kronqvist 2008, 57).

⁵ Tarkemmin näistä mm valtioneuvoston periaatepäätöksessä varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (2002) ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2003).

⁶ Näitä ovat opetus-, sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntatoimi, yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat ja muut järjestöt.

2.2 Hankkeen yhteiset tavoitteet ja prosessit | Aira Vähärautio – Poske, Seija Junno - Pikassos Oy, Tuija Portell - SOCCA

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishankkeessa pyrittiin vastaamaan koulutuksen ja työelämän kehittämisen haasteisiin: varhaiskasvatuksen työntekijöiden osaamisvaatimusten muutoksiin, päivähoiton sisäisen moniammatillisuuden kehittämiseen sekä yhteistyön tiivistämisen tarpeeseen koulutusten ja työelämän kesken (Junno, Sarvela & Portell 2007, 3-5.).

Varhaiskasvatuksen osahanke muodostui *kolmen sosiaalialan osaamiskeskuksen* - Pikassos Oy eli Pirkanmaan, Kanta-Hämeen ja Satakunnan alueilla toimiva sosiaalialan osaamiskeskus, Poske eli Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus sekä SOCCA eli pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus - *yhteisestä hankkeesta*. Hanke toteutettiin 1.8.2007–31.5.2008 välisenä aikana. Poske vastasi hankkeen hallinnoinnista.

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishankkeen hankesuunnitelma laadittiin kolmen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteistyönä toukokuussa 2007. Suunnitelmaan kirjattiin yhteisten tavoitteiden, toimijoiden, organisoitumisen ja kustannusten lisäksi jokaisen osaamiskeskuksen oman hankkeen toteuttaminen ja aikataulu. Suunnitelmaa olivat laatimassa Hannakaarina Sarvela Poskesta, Seija Junno Pikassoksesta ja Tuija Portell SOCCAsta.

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishankkeen kaikille yhteisiä tavoitteita olivat:

1. kehittää sosiaalialan osaamiskeskusten yhteistyötä varhaiskasvatuksen käytännön harjoittelun ja työssä oppimisen kehittämisessä,
2. lisätä ja kehittää oppilaitosten yhteistyötä varhaiskasvatuksen työssä oppimisen toteuttamisessa,
3. kehittää käytännön harjoittelun ja työssä oppimisen toimintatapoja, jotka edistävät moniammatillisen yhteistyön rakentumista jo opiskeluaikana sekä
4. kehittää työssä oppimisen ohjausta kolmen sosiaalialan osaamiskeskuksen - Pikassoksen, Posken ja SOCCAn alueella (Junno & Sarvela & Portell 2007, 5).

Tavoitteiden painotukset vaihtelivat osaamiskeskuksittain ja kunkin sosiaalialan osaamiskeskuksen alueella toteutettiin kehittämisen prosessi omista kehittämisen tarpeista ja lähtökohdista käsin.

Hankkeen suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi yhteistyöryhmä, joka koostui sosiaalialan osaamiskeskusten sekä alan oppilaitosten edustajista. Yhteistyöryhmän kokoonpano oli seuraava: varhaiskasvatuksen suunnittelija Seija Junno (Pikassos Oy), lehtori Eeva Tast (Hämeen ammattikorkeakoulu, HAMK), varhaiskasvatuksen erityissuunnittelija Tuija Portell (SOCCA), projektisuunnittelija Lila Harjamäki (SOCCA 1.9.2007–11.4.2008), lehtori Eva-Maija Kuosmanen (Omnian ammattiopisto), tutkija Aira Vähärautio (Poske) ja opettaja Marja Viklund (Oulun yliopisto).

Yhteistyöryhmän kokoukset toteutettiin videoyhteyksien tai puhelinneuvotteluina seuraavan taulukon mukaisesti.

Taulukko 1. Yhteistyöryhmän kokoukset

Ajankohta	Käsitellyt asiat	Läsnä
12.9.2007 klo 12–14	Yhteistyöryhmän järjestäytyminen, hankkeen hallinnointi, paikallisten osahankkeiden esittely, yhteisen videoseminaarin suunnittelun käynnistäminen.	Seija Junno, Eeva Tast, Tuija Portell, Lila Harjamäki, Eva-Maija Kuosmanen, Hannakaarina Sarvela, Marja Viklund, Hanna Savela (siht.), Aira Vähärautio (pj.)

8.11.2007 klo 12–14	Paikallisten hankkeiden kuulumiset, seminaarin suunnittelu, ohjaajien koulutus, hankkeen raportointi.	Seija Junno, Eeva Tast, Tuija Portell, Lila Harjamäki, Eva-Maija Kuosmanen, Hannakaarina Sarvela, Marja Viklund, Minna Kuusisto maisteriopiskelija, Hanna Savela (siht.), Aira Vähärautio (pj.)
29.1.2008 klo 12–14	Seminaarin arviointi ja palautteiden tulokset, kunkin osahankkeen toteuttamat ohjaajakoulutukset, hankkeen raportointi.	Eeva-Maija Kuosmanen, Lila Harjamäki, Annika Turunen (sosionomiopiskelija), Päivi Kortelainen (maisteriopiskelija), Eeva Tast, Seija Junno, Leena Mikkola (maisteriopiskelija) Hanna Savela (siht.), Aira Vähärautio (pj.)
21.4.2008 klo 12–14	Kunkin osahankkeen eteneminen, hankkeen päättäminen, arviointi ja raportointi.	Seija Junno, Eeva Tast, Tuija Portell, Eva-Maija Kuosmanen, Hanna Savela (siht.), Aira Vähärautio (pj.)

Yhteistyöryhmä järjesti kaikille osahankkeille yhteisen ammatilliseen kasvuun ja työssä oppimisen kysymyksiin keskittyvän seminaarin 23.1.2008 otsikolla *Ammattiin kasvua varhaiskasvatuksen kentällä* (liite 1.). Seminaari suunniteltiin hankkeen yhteistyöryhmässä. Kukin hankkeen toimija vastasi oman alueensa osalta seminaarin toteutuksesta.⁷ Yhteisen osion lisäksi kullakin seminaaripaikkakunnalla oli myös oma paikallisiin kysymyksiin keskittyvä osionsa. Pääluennoitsijana oli professori Kari Korpelainen, jonka aihe käsitteli laajemmasta teoreettisesta viitekehystä ammatillisen kasvun kysymyksiä ja työelämän paineita. Professori Hannu Soini Oulun yliopistosta tarkasteli esityksessään professionaalisen ohjauksen tunnuspiirteitä. Lisäksi kuultiin Helsingin diakoniaopiston lehtori Tarja Vakimon kokemuksia yhteistyöstä oppilaitoksen ja päiväkodin välillä opiskelijan näkökulmasta katsottuna. Hämeen ammattikorkeakoulun lehtori Eeva Tast esitteli sosionomikoulutuksen harjoitteluprosessia. Koulutusorganisaatioiden puheenvuorojen lisäksi kullakin paikkakunnalla oli myös työelämäedustajien puheenvuorot.

Seminaariin osallistui yhteensä noin 100 varhaiskasvatuksen ammattilaista, työelämän ja koulutusten edustajaa. Seminaarista kerättiin palaute kaikilta paikkakunnilta yhtenäisellä lomakkeella.⁸ Palaute on käsitelty yhteistyöryhmässä seminaarin kokonaisarviointiin yhteydessä. Palautteeseen vastaajia oli kaikkiaan 56. Vastaajista 42 vastasi etukäteisodotusten toteutumista koskeneeseen kysymykseen. Kaikkiaan 57, 1 %: n (24 vastaajaa) mielestä seminaarin anti vastasi erittäin hyvin (4 vastausta) tai hyvin (20 vastausta) etukäteisodotuksia. Vastaajista 42,9 % (18 vastaajaa) arvioi odotusten toteutuneen jonkin verran. Vähän tai ei lainkaan - vastauksia ei ollut. Tästä voidaan päätellä, että seminaarilla kyettiin vastaamaan kuulijoiden sille asettamiin etukäteisodotuksiin hyvin.

Kysymykseen seminaarin annin hyödyntämisestä omassa työssä⁹, vastanneita oli kaikkiaan 52. Heistä 57,7 % (30) arvioi kykenevänsä hyödyntämään seminaarin antia työssään joko erittäin hyvin (11 vastausta) tai hyvin (19 vastausta). Jonkin verran vastauksia oli 40,4 % (21 vastausta) ja vähän tai ei lainkaan vain yksi vastaus. Vastauksista voidaan päätellä, että sisällöllisesti seminaari antoi kuulijoille aineksia omaan työhön ja opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaukseen. Seminaarista muodostuikin hyvä aloitus kunkin osahankkeen omalle käytännön opetuksen ja työssäoppimisen ohjaukseen keskittyville koulutuksille.

Yhteistyöryhmän omassa seminaariarvioinnissa kiitosta sai sisältöjen onnistuneisuus ja

⁷ Seminaarin materiaali löytyy osoitteesta <http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/varhaiskasvatuksen-kehittamisyksikko/materiaalit-1/view>.

⁸ Palautelomakkeen arviointiasteikko oli 5-portainen: erittäin hyvin (5), hyvin (4), jonkin verran (3), vähän (2) ja ei lainkaan (1).

⁹ Kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat samat kuin edellisessä kysymyksessä.

luennoitsijoiden hyvä asiantuntemus. Kritiikki kohdistui videoyhteyksien epätasaisuuteen ja yhteyksien katkeiluun seminaarin aikana. Kuvan ja äänen laadussa oli heikkouksia, jotka hankaloittivat luentojen seuraamista kaikilla seminaaripaikkakunnilla. Jatkossa videoyhteyksin toteutettava seminaari vaatii onnistuakseen teknisesti ajantasaisen laitteiston sekä sujuvan mikrotuen koko seminaarin ajan. Kuulijoiden kannalta antoisaa olisi myös mahdollisuus vuorovaikutteiseen työskentelyyn ja keskusteluun. Nyt tämä toteutui vasta seminaarin loppupuolella paikallisesti toteutetuissa työelämäpuheenvuorojen osiossa.

3 Pikassoksen pilotti Kanta-Hämeen maakunnallista työssäoppimisen yhteistyötä rakentamassa | Seija Junno - Pikassos Oy, Eeva Tast - HAMK

3.1 Johdanto

Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy on omalla kolmen maakunnan toiminta-alueellaan rakentanut varhaiskasvatuksen sektorilla käytännön kentän, koulutuksen ja tutkimuksen vuoropuhelua jo muutamia vuosia. Pikassoksen varhaiskasvatuksen suunnittelija on nivonut alueensa varhaiskasvatuksen oppilaitosten edustajia erilaisiin osaamiskeskusalueen, maakuntien, seudullisiin sekä kehittämishankkeiden verkostoihin yli neljän vuoden ajan. Korkeakoulujen edustus on painottunut sosiaalialan osaamiskeskustyön perusverkostojen rakentamisvaiheessa. Yhteistyön rakentaminen ja vahvistaminen myös ammatillisen koulutuksen suuntaan on ollut ajankohtaista jo pidempään. Varhaiskasvatuksen käytännön harjoitteluun liittyvistä kehittämishaasteista on yleisellä tasolla käyty vuosien varrella monenlaisia keskusteluja näissä erilaisissa osaamiskeskusalueen perusverkostoissa. Tavoitteelliselle työssäoppimisen nykytilan tarkastelulle ja yhteiselle kehittämistyölle ei kuitenkaan ole ollut aikaa ja resursseja.

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishankkeen Pikassos -pilotointi kohdennettiin Kanta-Hämeen maakuntaan. Osaamiskeskuksen näkökulmasta Kanta-Hämeessä oli tehty varhaiskasvatuksen oppilaitosyhteistyötä ennen tätä hanketta etenkin Hämeen ammattikorkeakoulun (HAMK) sosiaalialan koulutusohjelman kanssa. HAMK:n edustus oli ollut mukana muun muassa maakunnallisena perusverkostona viime vuosina säännöllisesti kokoontuneessa Kanta-Hämeen varhaiskasvatuksen suunnitteluryhmässä. Kyseisen perusverkoston muita toimijoita ovat maakunnan eri seutukuntien kuntaedustajat, MLL:n Hämeen piiri sekä Pikassos Oy.

Alueellisen yhteistyön ja etenkin varhaiskasvatuksen työssäoppimisen/ käytännön opetuksen kehittämisen näkökulmasta varhaiskasvatuksen koulutusta tarjoavien ammatillisten oppilaitosten nivominen mukaan maakunnalliseen kehittämistyöhön oli ajankohtainen haaste. Kanta-Hämeessä varhaiskasvatuksen ammatillista koulutusta tarjoavat Koulutuskeskus Tavastia, Hyvinkään-Riihimäen aikuiskoulutuskeskus (HRAKK) sekä Forssan ammatti-instituutti (FAI). Yliopistojen varhaiskasvatuksen yksiköistä puolestaan Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen varhaiskasvatuksen yksikkö on lähin yhteistyökumppani Kanta-Hämeeseen; tosin yliopiston KK- ja/ tai KM-opiskelijoiden harjoittelut eivät ole viime vuosina juurikaan ulottuneet Kanta-Hämeen maakunnan kuntiin. Tampereen yliopiston varhaiskasvatuksen yksikön nivominen Kanta-Hämeen alueelliseen kehittämiseen oli niin ikään tavoite.

Kanta-Hämeessä on parhaillaan meneillään yliseudullinen 'VAKA -verkko'¹⁰ Hämeenlinnan ja Riihimäen seuduilla – varhainen tukeminen monimuotoistuvassa varhaiskasvatuksessa' –hanke. Tätä yhteensä 11 kunnan kehittämishanketta hallinnoi Hämeenlinnan kaupunki ja se toteutetaan ajalla 1.6.2006–31.10.2008. VAKA -verkon yhteistyöverkostossa ja kehittämisprosesseissa on ollut oppilaitoksista tiiviisti mukana HAMK:n sosiaalialan koulutusohjelma sekä Tampereen yliopiston varhaiskasvatuksen yksikkö. VAKA -verkko –hankkeessa rakennetaan neljännen tavoitteen mukaisesti yliseudullista varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkörakennetta hankkeen aikana. Siksi yhteistyörakenteen kehittäminen alueellisesti kaikkien eri varhaiskasvatuksen koulutusta tuottavien koulutustasojen ja –tahojen eli myös ammatillisten kouluttajatahojen sekä varhaiskasvatuksen kentän välillä on Kanta-Hämeessä keskeistä VAKA -verkon rakentumisen rinnalla.

3.2 Pikassoksen alueen Kanta-Hämeen pilottiprosessin tavoitteet

Pikassoksen alueen Kanta-Hämeen pilottiprosessin tarkoituksena oli rakentaa maakunnallista yhteistyötä, jossa ovat osallisina sekä kaikki varhaiskasvatuksen kouluttajatahot ja -tasot että laajasti koko varhaiskasvatuksen kenttä.

Kanta-Hämeen pilottiprosessin keskeisiä tavoitteita olivat

1. Koota Kanta-Hämeeseen maakunnallinen varhaiskasvatuksen kouluttajien verkosto kehittämään varhaiskasvatuksen käytännön harjoittelua / työssäoppimista alueellisesti
2. Kartoittaa varhaiskasvatuksen käytännön harjoittelun / työssäoppimisen nykytilaa, hyviä käytänteitä ja kehittämishaasteita Kanta-Hämeessä
3. Suunnitella ja toteuttaa alueellinen varhaiskasvatuksen harjoittelun / työssäoppimisen ohjauskoulutus työpaikkaohjaajille
4. Tuottaa yhteistyössä oppilaitosten ja käytännön harjoittelupaikkojen kanssa yhteinen toimintatapa eli alueellinen työharjoittelumalli
5. Rakentaa valtakunnallista yhteistyötä varhaiskasvatuksen käytännön harjoittelun kehittämisessä

3.3 Kanta-Hämeen pilotin eteneminen ja prosessit

Pikassoksen alueen Kanta-Hämeen maakunnallisen pilottiprosessin kokonaiskoordinoinnista - suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja raportoinnista - vastasi pääasiassa Pikassoksen varhaiskasvatuksen suunnittelija Seija Junno. Pikassoksen suunnittelijan työparina hanketyöskentelyssä toimi joiltakin osin lehtori Eeva Tast HAMK:sta. Seija Junno ja Eeva Tast osallistuivat Pikassoksen edustajina myös kolmen osaamiskeskuksen yhteisen hankkeen yhteistyöryhmän työskentelyyn.

¹⁰ VAKA –hankkeen tavoitteet

1. Varhaiskasvatushenkilöstön osaamisen vahvistaminen ja lisääminen varhaista tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatuksessa
 2. Kasvatuskumppanuuden ja varhaiskasvatuksen perhetyön osaamisen kehittäminen ja jakaminen paikallisesti, seudullisesti ja yliseudullisesti
 3. Varhaisen puuttumisen ja tukemisen verkostojen kartoittaminen, vahvistaminen ja uusien verkostojen luominen paikallisesti, seudullisesti ja yliseudullisesti palvelujärjestelmän kehittämiseksi
 4. Hankkeessa luotujen varhaisen puuttumisen ja -tukemisen osaamisverkostojen rakentaminen kehittämisyksiköksi
- Lue lisää hankkeesta <http://www.hameenlinna.fi/paivahoito/index.php?id=8467>

Hankkeen käynnistyessä koottu Kanta-Hämeen maakunnallinen kouluttajaverkosto oli myös keskeinen työryhmä hankkeen kehittämistoiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Kouluttajaverkosto paneutui erityisesti työssäoppimisen nykytilan erilaisten käytänteiden ja kehittämishaasteiden kartoitteluun sekä alueellisen työssäoppimisen ohjauskoulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Kanta-Hämeen maakunnallista varhaiskasvatuksen suunnitteluryhmää sekä VAKA-verkko – kehittämishankkeen toimintaryhmää tiedotettiin hankkeesta aika ajoin hankeprosessin edetessä, joten ne toimivat osaltaan maakunnallisen kehittämisprosessin seuranta- ja tukiryhminä.

Seuraavaan taulukkoon on koottu Pikassoksen Kanta-Hämeen pilottiprosessin tarkempi eteneminen ja keskeiset prosessit ajalla 1.8.2007–31.5.2008.

Taulukko 2: Pikassoksen Kanta-Hämeen pilottiprosessin eteneminen ja keskeiset prosessit

1.8.2007–31.5.2008	Tarkoitus/tavoite	Toiminta	Keskeiset toimijat
Syksy 2007	Kehittämisprosessin käynnistäminen	Hankesuunnitelman tarkentaminen. Hankkeesta tiedottaminen: - Kanta-Hämeen maakunnallisen suunnitteluryhmän kokous 15.8.2007 - VAKA-verkko kehittämishankkeen toimintaryhmän kokous 16.8.2007	Pikassoksen varhaiskasvatuksen suunnittelija.
	Maakunnallisen kouluttajaverkoston kokoaminen ja yhteistyön käynnistäminen	Kolme kokousta syksyn aikana 28.8., 31.10. ja 5.12.2007: - Verkostoituminen - Keskustelua eri koulutustasojen ja -tahojen käytännön harjoittelun/ työssäoppimisen tavoitteista, rakenteista, nykykäytännöistä ja kehittämishaasteista oppilaitosten näkökulmista - Oppilaitosten työssäoppimisen materiaalien ja ohjeistusten kokoaminen. - Työelämän kartoituksen suunnittelu - Kevään ohjauskoulutusprosessin suunnittelun käynnistäminen	Kouluttajaverkostossa mukana: - lehtori Eeva Tast, HAMK - koulutusohjelmajohtaja Anna Riitta Myllärinen, HAMK - lehtori Anja Laurila, FAI - kouluttaja Mari Vartiainen, HRAKK - osastonjohtaja Pirjo Saarela, Koulutuskeskus Tavastia - lehtori (ma.) Helvi Kaksonen, TaY Varhaiskasvatuksen yksikkö - varhaiskasvatuksen suunnittelija Seija Junno, Pikassos Oy (pj. ja siht.)
	Käytännön harjoittelun nykytilan ja kehittämishaasteiden kokoaminen työelämän näkökulmasta	Sähköpostikartoituskysely maakunnan kuntien ja työyksiköiden esimiehille varhaiskasvatuksen käytännön harjoittelujen/ työssäoppimisen keskeisistä kehittämishaasteista sekä kehittämisehdotuksista	Sähköpostikartoituskysely lähetettiin kaikkiin maakunnan 16 kuntaan: saatiin vastaukset vain 7 kunnasta/työyksiköstä
	Valtakunnallinen osaamiskeskusten välinen yhteistyö	Valtakunnallisen hankkeen yhteistyöryhmän kokoukset videoneuvotteluinä	Pikassoksen varhaiskasvatuksen suunnittelija sekä HAMK:n lehtori

Kevät 2008	Työssäoppimisen ohjausvalmiuksien kehittäminen käyntiin valtakunnallisella seminaarilla	Valtakunnallinen videovälitteinen seminaari 'Ammattiin kasvu varhaiskasvatuksen kentällä' 23.1.2008	- Seminaarissa mukana 35 osanottajaa Kanta-Hämeestä - Paikallinen työelämäpuheenvuoro seminaarin päätteeksi: Solvik-Tarvasmäen varhaiskasvatuskeskuksen johtaja Eliisa Soirila, Hämeenlinna
	Maakunnallinen kouluttajaverkosto keskeisenä alueellisena kehittäjänä	Neljä suunnittelukokousta kevään aikana 9.1., 29.1., 1.4. sekä 24.4.2008: - Työelämän kartoittelun tulosten kokoaminen - Maalis-huhtikuun ohjauskoulutusprosessin suunnittelu, toteutus yhteistyöllä, oma osallisuus ja arviointi - Koontitaulukon 'Varhaiskasvatuksen erilaiset opiskelijat työssäoppimassa/harjoittelussa' rakentaminen - Yhteistyöprosessin ja hankkeen kokonaisarviointi - Kanta-Hämeen alueellisen yhteistyön mallin rakentaminen ja kouluttajaverkoston jatkoyhteistyöstä sopiminen	
	Työssäoppimisen ohjaajien maakunnallinen koulutusprosessi	'Näkökulmia varhaiskasvatuksen työssäoppimisen ohjaamiseen' koulutusprosessi Hämeenlinnassa, 3 koulutusiltapäivää sekä työyhteisöjen kahvipöytävälitehtävät: - 12.3.2008 klo 12–16 'Ohjauksen ydin' - 1.4.2008 klo 12–16 'Ohjauksen yhteisöllisyys' - 22.4.2008 klo 12–16 'Kohti selkeämpiä ohjauskäytänteitä Kanta-Hämeessä' (Koulutusprosessin ohjelma raportin liitteenä 2)	Koulutukseen osallistui yhteensä 32 varhaiskasvatuksen ammattilaista eri puolilta Kanta-Hämettä sekä viiden eri koulutustahon edustajat
	Valtakunnallinen osaamiskeskusten välinen yhteistyö	Valtakunnallisen hankkeen yhteistyöryhmän kokoukset puhelinneuvotteluina	Pikassoksen varhaiskasvatuksen suunnittelija sekä HAMK:n lehtori
	Hankkeen päättäminen	Kanta-Hämeen pilottiprosessin kokonaisarviointi ja raportointi osana varhaiskasvatuksen kokonaishanketta sekä STM:n valtakunnallista hanketta. Hankkeen tulosten esitleminen Kanta-Hämeen varhaiskasvatuksen suunnitteluryhmälle.	Pikassoksen varhaiskasvatuksen suunnittelija sekä HAMK:n lehtori

Hankkeen keskeisimpiä kehittämisprosesseja olivat maakunnallisen kouluttajaverkoston kokoaminen ja yhteistyöprosessi hankkeen aikana sekä maalis-huhtikuussa toteutettu maakunnallinen työssäoppimisen ohjauskoulutus.

3.3.1 Maakunnallinen varhaiskasvatuksen kouluttajien verkosto keskeisenä alueellisena kehittäjänä

Kehittämishankkeen käynnistyessä kutsuttiin kaikki Kanta-Hämeen alueen varhaiskasvatuksen kouluttajatahot sekä Tampereen yliopiston Varhaiskasvatuksen yksikön edustaja mukaan Pikassoksen suunnittelijan ja HAMK:n lehtorin rinnalle rakentaman maakunnallista varhaiskasvatuksen käytännön harjoittelun/ työssäoppimisen yhteistyötä. Ammatillisen koulutuksen edustajat innostuivat ja sitoutuivat kouluttajaverkoston työskentelyyn heti alkusyksystä - Tampereen yliopiston varhaiskasvatuksen yksikön edustaja saatiin myös mukaan loppusyksystä 2007. Kouluttajaverkosto kokoontui kehittämishankkeen aikana yhteensä seitsemän kertaa varsinaisiin suunnittelutapaamisiin. Suunnittelutapaamisissa verkostoiduttiin, esiteltiin ja koottiin eri koulutusten ja oppilaitosten työssäoppimisen nykyisiä käytänteitä, keskusteltiin ajankohtaisista kehittämishaasteista, suunniteltiin ja arvioitiin kevään ohjauskoulutusprosessia sekä tehtiin jatkosuunnitelma maakunnalliselle yhteistyölle hankeajan jälkeen. Oppilaitosten edustajat osallistuivat myös itse sekä tammikuun valtakunnalliseen videoseminaariin että maaliskuussa toteutettuun työssäoppimisen ohjauskoulutusprosessiin.

Kouluttajaverkosto oli ideoimassa ja toteuttamassa vuodenvaihteessa 2007–2008 kaikkiin maakunnan kuntiin päivähoiton esimiehille ja heidän välityksellään eri päivähoitoyksiköiden esimiehille lähetettyä sähköpostikartoitusta. Sähköpostikartoitukseen saatiin ilmeisesti esimiesten hektisistä/haasteellisista työtilanteista johtuen valitettavasti vain seitsemän vastausta. Vastausten perusteella keskeisiä työssäoppimisen kehittämishaasteita liittyi 1) työssäoppimisen organisointiin, 2) opiskelijasta johtuviin tekijöihin, 3) ohjaukseen liittyviin tekijöihin sekä 4) työssäoppimisen tavoitteisiin ja sisältöihin. Sähköpostikartoitus toimi osaltaan pohjana maaliskuussa toteutetun työssäoppimisen ohjauskoulutuksen sisältöjen ja toteutuksen suunnittelulle.

3.3.2 'Näkökulmia varhaiskasvatuksen työssäoppimisen ohjaamiseen' – koulutusprosessi

Maakunnallinen kouluttajaverkosto suunnitteli ja toteutti maaliskuussa kolmen iltapäivän prosessikoulutuksen 'Näkökulmia varhaiskasvatuksen työssäoppimisen ohjaamiseen'. Koulutusprosessin osallistui yhteensä 32 varhaiskasvatuksen ammattilaista eri puolilta Kanta-Hämettä. Osanottajat olivat pohjakoulutuksiltaan ja työtehtäviltään erittäin heterogeeninen ja siten aidosti moniammatillinen joukko. Koulutusiltapäivät sisälsivät vaihtelevasti oppilaitosedustajien asiantuntija-alustuksia, ryhmätyöskentelyä sekä yhteistä keskustelua. Ensimmäisen koulutusiltapäivän keskeisenä teemana oli opiskelijan ja työpaikan ohjaajan välinen ohjaussuhde eli 'Ohjauksen ydin'. Toisessa koulutusiltapäivässä keskityttiin työssäoppimisen ohjauksen yhteisöllisyyteen ja kolmannessa koulutusiltapäivässä koottiin, keskusteltiin ja kehitettiin yhteisesti työssäoppimisen ohjauskäytänteitä.

Koulutusiltapäivien välillä osanottajat saivat tehtäväkseen keskustella/keskusteluttaa työyhteisöjään "kahvikupposen ääressä". Ensimmäisen kahvipöytätehtävän teemana oli "Millaista varhaiskasvatuksen ammatillisuutta haluamme työyhteisössämme rakentaa? Miten sen teemme?". Toisessa kahvipöytätehtävässä työyhteisöissä keskusteltiin työssäoppimisen toteutuksen keskeisistä kehittämishaasteista ja pohdittiin myös kehittämissuunnitelmia. Kahvipöytätehtävien vapaamuotoiset purkukeskustelut toimivat koulutusprosessin toisen ja kolmannen iltapäivän käynnistäjinä ja virittäjinä.

Maakunnallinen kouluttajaverkosto kokosi ohjauskoulutusprosessin aikana koontitaulukon 'Varhaiskasvatuksen erilaiset opiskelijat työssäoppimassa/ harjoittelussa'. Koontitaulukko sisältää keskeiset perusasiat ja -käsitteet kaikkien eri varhaiskasvatuksen koulutusten eri työssäoppimis-

/harjoittelujaksoista (yhteensä 12 eri jaksoa), jaksojen nimikkeistä ja laajuuksista, taustalla olevista teoreettisista opinnoista, jaksojen tavoitteista sekä arvioinnin peruseriaatteista. Taulukko on tarkoitettu arjen työvälineeksi ja se jaettiin kolmannessa koulutusiltapäivässä koulutuksen osanottajien ja heidän työyksiköidensä käyttöön. Koontitaulukko välitettiin sähköisessä muodossa myös maakunnan kuntien ja muidenkin varhaiskasvatustyöntekijöiden käyttöön.

Koulutusprosessin päätteeksi osanottajilta kerättiin kirjallinen palaute, palautelomakkeen täytti 26 koulutuksen osanottajaa. Palautteen alkuosassa kysyttiin ensin numeerista arviota asteikolla 1-5 koulutusprosessin sisällöstä, koulutuksen hyödyllisyydestä itselle työssäoppimisen ohjaajana sekä koulutusiltapäivien käytännön järjestelyistä. Koulutusprosessin sisällöt arvioi hyväksi (numero 4) 62 % osanottajista ja erinomaiseksi (numero 5) 38 % osallistujista. Kysymykseen koulutusprosessin hyödyllisyydestä itselle työssäoppimisen ohjaajana vastasi 4 % osallistujista keskinkertainen (numero 3), 42 % hyvä ja 54 % erinomainen. Koulutusiltapäivien käytännönjärjestelyt toimivat keskinkertaisesti 4 % mielestä, hyvin 62 % mielestä ja erinomaisesti 35 % mielestä. Numeerisen koulutuspalautteen perusteella koulutusprosessi oli sekä sisällöltään, hyödyllisyydeltään että käytännönjärjestelyiltään kauttaaltaan joko hyvä tai jopa erinomaisen onnistunut kokonaisuus.

Ohjauskoulutuksen palautelomakkeiden avokysymyksissä osallistujilta kysyttiin mikä oli ohjauskoulutuksen parasta antia, miltä osin koulutusprosessi ei vastannut odotuksia sekä millaista koulutusta osallistujat toivoo saavansa työssäoppimisen ohjaukseen tämän koulutusprosessin jälkeen. Vastaukset ohjauskoulutusprosessin parhaasta annista itselle perustelivat runsassanaisesti ja useista eri näkökulmista koulutusprosessin sisältöjen ja toteutuksen onnistuneisuutta: mm. työssäoppimisen ohjausvalmiudet olivat kehittyneet, työssäoppimisen ohjauksen tärkeys kirkastunut sekä eri koulutustasojen- ja tahojen yhteistyöllä rakentunut kokonaiskuva eri koulutusten rakenteista, sisällöistä, vaatimuksista ja tavoitteista oli selkeytynyt.

Erityisen paljon kiitosta sai ohjauskoulutuksen toteutus eri koulutustasojen ja –tahojen sekä kaikkien erilaisten varhaiskasvatuksen ammattilaisten välisenä aktiivisena vuoropuheluna. Koulutusiltapäivien välillä työyhteisöissä toteutuneet kahvipöytätehtävät osallistivat myös koulutettavien omat työyhteisöt työssäoppimisen kehittämisdialogiin. Koulutuspalautteissa osanottajien ennako-odotukset eivät olleet aivan kaikkien kohdalla täyttyneet mm. (näyttöjen) arviointivalmiuksien kehittymisen, koulutusiltapäivien teoreettisten osuuksien koetun haastavuuden tai liian vähäiseksi koetun yhteisen keskusteluaajan osalta. Jatko-ohjauskoulustoitteina mainittiinkin useimmiten työssäoppimisen arviointiin liittyvät koulutukset sekä vastaavan kokonaisvaltaisen koulutusprosessin toteutus uudemman kerran. Useissa palautteissa esitettiin myös toiveita kertaus- tai päivityspäivästä esimerkiksi vuoden kuluttua tälle samalle koulutusryhmälle.

3.4 Hankkeen tulokset Kanta-Hämeessä

Tulos 1:

Kanta-Hämeen maakunnallinen varhaiskasvatuksen kouluttajaverkosto käynnistettiin ja vakiinnutettiin alueelliseksi yhteistyörakenteeksi

Hankkeen aikana käynnistettiin kolmen eri koulutustason ja viiden eri kouluttajatahon välinen yhteistyö, toteutettiin edellä kuvattu yhteistyöprosessi hankkeen aikana sekä tehtiin suunnitelmat yhteistyön jatkosta. Kouluttajaverkoston jatkoyhteistyösuunnitelma on osa hankkeen neljäntenä tuloksena esiteltävää Kanta-Hämeen alueellisen yhteistyön mallia varhaiskasvatuksen työssäoppimisen kehittämisessä

Tulos 2:**Työssäoppimisen nykyiset käytänteet ja kehittämishaasteet nostettiin esille**

Hankeprosessin aikana kerättiin ja jäsennettiin tietoa työssäoppimiseen liittyvistä käytänteistä ja kehittämishaasteista kouluttajaverkostolta, maakunnan kunnista / työyksiköistä sekä ohjauskoulutuksen osanottajilta koulutuksen aikana. Tietoa hyödynnettiin ohjauskoulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa hankkeen aikana ja hyödynnetään alueellisen yhteistyön jatkokehittämisessä.

Tulos 3:**Kehitettiin ja toteutettiin ensimmäinen maakunnallinen työssäoppimisen ohjauskoulutus**

Hankkeen aikana suunniteltiin ja toteutettiin ensimmäisen kerran viiden oppilaitoksen yhteistyöllä maakunnallinen työssäoppimisen ohjauskoulutus (liite 2). Koulutusprosessin osallistujilta kerätyn palautteen sekä kouluttajaverkoston oman kokonaisarvion perusteella ohjauskoulutus:

- *Edisti työpaikkaohjaajien ohjausvalmiuksia*

Ohjauskoulutus lisäsi työpaikkaohjaajien ohjausvalmiuksia, kirkasti työssäoppimisen ohjauksen tärkeyttä ja työpaikkaohjaajan vastuullista roolia yhdessä koko työyhteisön kanssa opiskelijan työssäoppimisen prosessissa. Koulutusiltapäivät mahdollistivat myös työssäoppimisen ohjaukseen liittyvien aikaisempien kokemusten ja haasteiden yhteisen jakamisen. Koulutus rakensi motivaatiota ja intoa toimia työssäoppimisen/ harjoittelun ohjaajana jatkossa.

- *Selkeytti varhaiskasvatuksen työssäoppimisen kokonaisuutta ja ohjauskäytänteitä*

Ohjauskoulutuksen sisällöt ja toteutus auttoi selkeyttämään eri varhaiskasvatuksen koulutusten työssäoppimisen/harjoittelujen rakenteita, tavoitteita, sisältöjä ja vaatimuksia. Koulutuksessa jaettu koontitaulukko 'Varhaiskasvatuksen erilaiset opiskelijat työssäoppimassa/harjoittelussa' oli tarpeellinen ja tervetullut arjen työväline. Myös eri koulutustahojen edustajat saivat koulutuksen aikana toteuttamiskelpoisia ideoita työssäoppimisen kokonaisprosessin ja käytänteidensä kehittämiseksi omissa oppilaitoksissaan.

- *Edisti varhaiskasvatuksen sisäisen moniammatillisuuden kehittymistä*

Työssäoppimisen ohjauskoulutuksen osanottajat olivat moniammatillinen, heterogeeninen ryhmä koko maakunnan alueelta eri kunnista, yksiköistä ja vaihtelevilla pohjakoulutuksilla. Yhteiset keskustelut eri ammattilaisten näkökulmista loivat pohjaa moniammatillisen ymmärryksen lisääntymiselle. Myös eri kouluttajatasojen ja -tahojen välinen yhteistyö ohjauskoulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä kouluttajien oma osallisuus koulutuspäiviin mallinsi osaltaan varhaiskasvatuksen ammatillisille varhaiskasvatuksen sisäistä moniammatillisuutta. Kaikki olivat yhteisen varhaiskasvatuksen äärellä.

Tulos 4:**Rakennettiin Kanta-Hämeen alueellisen yhteistyön malli työssäoppimisen kehittämisessä**

Hankkeen päätösvaiheessa Kanta-Hämeen kouluttajaverkosto sitoutui maakunnallisen yhteistyön jatkamiseen hankeajan jälkeen. Pikassoksen varhaiskasvatuksen suunnittelija on jatkossa maakunnallisen työssäoppimisen kehittämisen kokoava koordinaattori osana perustyötään. Seuraavaan taulukkoon on koottu hankkeen päättyessä kouluttajaverkostossa sekä Pikassoksessa suunnitellut alueellisen yhteistyön muodot eli Kanta-Hämeen alueellisen yhteistyön malli varhaiskasvatuksen työssäoppimisen kehittämisessä.

Taulukko 3: Kanta-Hämeen alueellisen yhteistyön malli varhaiskasvatuksen työssäoppimisen kehittämisessä

Alueellisen yhteistyön muodot	Tarkoitus ja sisällöt	Toteutus ja aikataulu
Kanta-Hämeen kouluttajaverkoston toiminta	Kouluttajaverkoston toiminnan vakiinnuttaminen: - Eri koulutustasojen- ja tahojen	- Kokoukset 2-4 kertaa/ vuosi. Pikassoksen suunnittelija toimii koollekutsujana ja

	työssäoppimisen toteutuksen ja käytänteiden sekä kehittämishaasteiden säännöllinen seuraaminen, arviointi ja jatkokehittäminen - Koontitaulukon 'Varhaiskasvatuksen erilaiset opiskelijat työssäoppimassa/harjoittelussa' säännöllinen päivittäminen	puheenjohtajana. - Koontitaulukko päivitetään seuraavan kerran keväällä 2009 ja välitetään sähköisesti kaikkiin Kanta-Hämeen kuntiin.
Työssäoppimisen ohjauskoulutukset	- Hankkeen aikana toteutetun ja mallinnetun laaja-alaisen maakunnallisen ohjauskoulutuksen uudelleen järjestäminen aika ajoin eri kouluttajatasojen- ja tahojen yhteistyöllä - Päivityspäivä hankkeen aikana eli ensimmäiseen työssäoppimisen ohjauskoulutukseen osallistuneille työpaikkaohjaajille. - Eri oppilaitokset järjestävät rinnalla jatkuvasti omia kohdennettumpia ohjaus-, mentori- ja (näytön)arviointikoulutuksiaan.	- Uusi maakunnallinen työssäoppimisen ohjauskoulutus-prosessi mahdollisesti vuonna 2009. - Päivityspäivä toteutetaan maaliskuussa 2009.
Kouluttajaverkoston eri oppilaitosten välinen keskinäinen yhteistyö	- Oppilaitosten keskinäisten koulutukseen ja etenkin työssäoppimisen toteutukseen liittyvien yhteistyökuvioiden tavoitteellisempi kehittäminen ja yhteistyön tiivistäminen.	- Yhteistyön tiivistäminen viereillä ainakin HAMK:n oman avoimen varhaiskasvatuksen toimintayksikön ja Koulutuskeskus Tavastian kesken sekä HAMK:n ja Tampereen yliopiston varhaiskasvatuksen yksikön välillä.
Oppilaitosten ja työssäoppimisen yksiköiden välisen keskinäisen yhteistyön ja työnjaon kehittäminen	- Työssäoppimisen kokonaisprosessin jatkuva kehittäminen ja selkeyttäminen oppilaitoksen ja työssäoppimispaikkojen sekä opiskelijoiden välillä: ohjeistukset, tiedonkulku, toteutus, käytänteet, palautejärjestelmä jne.	- Eri oppilaitosten kouluttajat työstävät hankeprosessin aikana esille nousseita ideoita ja kehittämisajatuksia omissa oppilaitoksissaan
Pikassoksen varhaiskasvatuksen suunnittelijan perustoiminta	- Työssäoppimisen kehittämiseen liittyvän keskustelun ylläpitäminen maakunnan perusverkostoissa (mm. Kanta-Hämeen maakunnallisessa varhaiskasvatuksen suunnitteluryhmässä sekä VAKA-verkkohankkeen rakenteissa) - Työssäoppimisen kehittämisen sisällöllisten ja rakenteellisten haasteiden jatkuva kehittäminen erilaisissa kehittämisprosesseissa sekä Kanta-Hämeessä, Pikassoksen kahdessa muussa maakunnassa että valtakunnallisissa verkostoissa.	Jatkuvasti osana suunnittelijan perustyötä.

3.5 Pikassoksen Kanta-Hämeen pilotin arviointia, pohdintaa ja tulevaisuuden haasteita

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishankkeen Pikassos-pilotti kohdentui työssäoppimisen laaja-alaiseen verkostomaiseen kehittämiseen Kanta-Hämeen maakunnassa. Hanketta suunniteltaessa ja käynnistettäessä maakunnassa toimineissa perusverkostoissa sekä Hämeenlinnan ja Riihimäen seuduilla kehittämistyötä eteenpäin vieneessä VAKA-verkko – kehittämishankkeessa tehtiin yhteistyötä etenkin käytännön kentän ja alueen ammattikorkeakoulun HAMK:n välillä. Lisäksi Tampereen yliopiston varhaiskasvatuksen yksikkö oli mukana VAKA -hankkeen yhteistyöverkostossa. Elokuussa 2007 Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishankkeen käynnistyessä myös maakunnan kolme ammatillista kouluttajatahoa kutsuttiin mukaan yhteiseen kouluttajaverkoston kehittämään varhaiskasvatuksen työssäoppimisen yhteisiä

haasteita ja toteuttamaan Kanta-Hämeen pilottiprosessia. Kouluttajaverkoston yhteistyöhön saatiin mukaan loppusyksystä myös Tampereen yliopiston varhaiskasvatuksen yksikön edustus.

Kanta-Hämeen kouluttajaverkosto sitoutui vahvasti, innostuneesti ja erittäin tuloksellisesti tähän kehittämishankkeeseen. Kouluttajaverkoston kokouksissa keskusteltiin avoimesti ja erittäin rakentavassa hengessä nykyisten varhaiskasvatuksen koulutusten ominaispiirteistä, erilaisista painotuksista ja vahvuuksista. Myös esimerkiksi lähihoitajakoulutuksen valtakunnallisesti säädellyt reunaehdot hahmottuivat varsin tarkasti. Tämä kaikki keskustelu oli tarpeellista, se rakensi ja vahvisti yhteistä varhaiskasvatuksen moniammatillista ymmärrystä jo syksyn 2007 aikana. Kevään 2008 työssäoppimisen ohjauskoulutus rakentui tälle moniammatilliselle keskustelulle ja vahvalle perustalle. Koulutus toteutettiin aidossa yhteistyössä ja vuoropuhelussa eri koulutustasojen ja –tahojen sekä varhaiskasvatuksen erilaisten ammattilaisten välillä. Koulutusprosessi todettiin sekä osallistujien palautteiden perusteella että kouluttajaverkoston omassa itsearviointissa varsin tarpeelliseksi ja onnistuneeksi. Hankkeen päättyessä on tehty myös suunnitelmat maakunnallisen yhteistyön jatkolle, mikä on näin lyhyen hankeajan jälkeen erinomainen tulos.

Pikassoksen osahanketta suunniteltaessa keväällä 2007 ja käynnistettäessä elokuussa 2007 oli tarkoitus kytkeä tämä Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanke tiiviisti Hämeenlinnan ja Riihimäen seutujen VAKA-verkko –hankkeeseen. Muun muassa työssäoppimisen ohjauskoulutus oli alun perin tarkoitus kohdentaa ensisijaisesti VAKA-verkon pilottiyksiköiden henkilöstölle ja myös alueellista työharjoittelumallia oli tarkoitus valmistella etenkin näiden VAKA-verkon pilottiyksiköiden kanssa. Hankkeen käynnistyttyä konkretisoitui se, että VAKA-hankkeen pilottien henkilöstö on hankkeen aikana niin tiiviisti mukana VAKA:n järjestämissä omissa koulutus- ja kehittämisprosesseissa ettei olisi realistista irrottaa kyseisten yksiköiden henkilöstöä laajamittaisesti työssäoppimisen ohjauskoulutukseen. Alueen kuntien esimiesten toiveen mukaisesti ohjauskoulutuskutsu suunnattiin vuoden 2008 alkupuolella laajasti ja avoimesti koko maakunnan varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Näin koulutukseen saatiin sopivan kokoinen ryhmä motivoituneita osallistujia, työssäoppimisen ohjaajia. Tätä hankeraporttia kirjoitettaessa VAKA-verkon tulevaisuuden rakenteet, organisoituminen ja kokonaiskoordinointi hankkeen päättyessä lokakuussa 2008 ovat vielä täysin auki. Työssäoppimisen teemojen laaja-alainen maakunnallinen kehittäminen onkin ollut tämän käytännön opetuksen pilottihankkeen aikana perusteltu ratkaisu.

Pikassoksen osahankkeen neljäntenä tavoitteena oli tuottaa oppilaitosten ja käytännön harjoittelupaikkojen kanssa yhteinen toimintatapa eli alueellinen työharjoittelumalli. Tavoite osoittautui hankeprosessin lähtötilanteeseen, aikaan ja resursseihin nähden liian kunnianhimoiseksi. Koulutusverkoston yhteisessä työskentelyssä ja alueellisen ohjauskoulutuksen aikana toisaalta hahmottui myös se, että eri varhaiskasvatuksen koulutukset eroavat peruslähtökohdiltaan, tavoitteiltaan ja toteutukseltaan siinä määrin, että kaikille yhteinen työharjoittelumalli nähtiin epärealistisena. Sen sijaan tärkeäksi nähtiin maakunnallisen yhteistyömallin rakentaminen: yhteistyön jatkorakentaminen turvaa varhaiskasvatuksen monialaisen ammatillisuuden jatkuvan kehittämisen yhteistyössä työelämän kanssa. Hankkeen aikana rakennettiin tuloksena neljä raportoitu Kanta-Hämeen alueellinen yhteistyön malli varhaiskasvatuksen työssäoppimisen kehittämisessä.

Kanta-Hämeen pilottiprosessista saadut kokemukset ja tulokset hyödynnetään suunnittelijan työn kautta myös kahden muun Pikassoksen maakunnan eli Pirkanmaan ja Satakunnan varhaiskasvatuksen alueellisessa kehittämistyössä. Satakunnassa on jo käynnistetty maakunnallisen työssäoppimisen kehittämisen suunnittelu ja maakunnan ammatilliset kouluttajatahot nivotaan vielä

kesän ja syksyn 2008 aikana aikaisempaa vahvemmin mukaan maakunnalliseen varhaiskasvatuksen kehittämiseen.

Pikassoksen Kanta-Hämeen pilottihanke on ollut omista alueellisista lähtökohdistaan ja haasteistaan käsin osa valtakunnallista varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanketta. Valtakunnallisessa kokonaishankkeessa on tehty aitoa ja hedelmällistä osaamiskeskusten välistä yhteistyötä - tämä valtakunnallinenkin yhteistyö varmasti jatkuu.

4 Käytännön opetuksen kehittäminen Posken Varhiksessa | Aira Vähärautio - Poske

4.1 Johdanto

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Poske) varhaiskasvatuksen kehittämistyötä ovat ohjanneet valtakunnalliset linjaukset ja pohjoissuomalaiset analyysit varhaiskasvatuksen tilasta ja kehittämistarpeista sekä Posken omat varhaiskasvatuksen kehittämisen linjaukset. (Puroila, A-M. 2005; Puroila, A-M. & Niskala, A. 2003; Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002). Kehittämistyö perustuu varhaiskasvatuksen tiedeperustaan ja kohdistuu laajasti koko varhaiskasvatuksen kenttään. Siinä on keskeistä varhaiskasvatuksen oman identiteetin ja aseman vahvistaminen sekä tieteellisiä ja moniammatillisia rajoja ylittävä yhteistyö. Posken varhaiskasvatuksen kehittämistoiminta on saanut vakiintuneita muotoja varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö Varhiksen¹¹ myötä (Tilannekatsaus ja toiminta 2007, 16–24, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus).

Varhiksen tavoitteena on systematisoida varhaiskasvatuksen kehittämistyötä Pohjois-Pohjanmaalla ja luoda sille pysyvät toiminnan rakenteet. Varhiksessa on mukana 12 kuntaa Pohjois-Pohjanmaalta. Kuntatoimijoiden lisäksi mukana on tutkimus- ja koulutuslaitoksia, seurakuntia ja järjestöjä. Kehittämissyksikön koordinoinnista vastaa Posken Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikkö yhdessä Varhiksen alueellisen kehittäjäverkoston kanssa. Alueellinen kehittäjäverkosto¹² kokoaa yhteen Pohjois-Pohjanmaalla toimivat varhaiskasvatuksen opetusta ja tutkimusta toteuttavat tahot sekä useita järjestöjä ja Oulun hiippakunnan varhaiskasvatuksen toiminnan. Kehittämissyksikön kehittämiskoordinaattorit¹³ työskentelevät eri puolilla maakuntaa, vastaten alueidensa kehittämistoiminnasta yhdessä kehittämissiimien¹⁴ kanssa. Alueilla toimii yhteensä kuusi kehittämispäiväkotia, joilla kullakin on oma kehittämisteemansa. Paikallisen kehittämistyön tueksi kehittämissyksikön toimintaan sisältyy arviointia, tutkimusta, koulutusta ja konsultaatiota.

¹¹ Varhis on STM:n rahoittama varhaiskasvatuksen kehittämissyksikköhanke vuosille 2006–2008. Tavoitteena on, että toiminta jatkuu sen jälkeen pysyvissä rakenteissa Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa.

¹² Alueellisen kehittäjäverkoston kokoonpanosta ja toiminnasta löytyy tarkempi kuvaus osoitteesta:

<http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/varhaiskasvatuksen-kehittamisyksikko/alueellinenkehittajaverkosto/index.html>

¹³ Kehittämiskoordinaattori ja kehittämisalueet ovat seuraavat: Anu Määttä Kuusamossa, Marjut Parhiala Nivala, Haapajärvi, Kärämäki, Reisijärvi toiminta-alueella, Leena Oikonen Raahe, Siikajoki, Pyhäjoki, Vihanti, Kalajoki toiminta-alueella ja Marja Hiitola-Moilanen Oulun toiminta-alueella.

¹⁴ Kehittämissiimit muodostuvat alueiden keskeisistä varhaiskasvatuksen toimijoista. Kehittämissiimien kokoonpanosta ja toiminnasta tarkemmin

<http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/varhaiskasvatuksenkehittamisyksikko/index.html>.

Osallistujakuntien alueella järjestetään varhaiskasvatuksen ajankohtaisfoorumeita ja vuosittain koko toiminta-alueella Varhaiskasvatuksen päivä.¹⁵

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Poske) alueella toteutettava käytännön opetuksen¹⁶ kehittämishanke nivoutui osaksi *varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö Varhiksen* toimintaa. Hankkeessa olivat mukana kaikki Varhiksen tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, järjestökenttä, Oulun hiippakunta sekä kehittämisspiväkodit.¹⁷ Kehittämisspiväkodeilla on asiakastyön lisäksi erityinen tehtävä kehittää varhaiskasvatusta ja kouluttaa henkilöstöä vahvistaen alueensa ammatillista osaamista.

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen hankkeen tavoitteet Posken Varhiksessa olivat:

1. osaamiskeskusten yhteisen hankkeen koordinointi
2. varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten verkostoitumisen edistäminen
3. mallin kehittäminen Varhiksen kehittämisspiväkotien käytännön opetuksen toteutukseen
4. Pohjois-Pohjanmaan alueen varhaiskasvatuksen koulutusta antavien oppilaitosten käytännön opetuksen toimintatapojen kartoitus
5. käytännön opetuksen ohjaajien kouluttaminen
6. varhaiskasvatuksen moniammatillisen yhteistyön edistäminen (Junno, Sarvela & Portell 2007, 2007, 7-9).

4.2 Toiminta ja prosessit

Käytännön opetuksen kehittämishankkeesta vastasi Posken osalta tutkija kahden kuukauden työpanoksella yhteistyössä koko hankkeen yhteistyöryhmän sekä Varhiksen muiden toimijoiden kanssa. Varhiksen toiminta-alueella oli jo valmiina toimiva oppilaitosverkosto, joka on organisoitunut alueelliseksi kehittäjäverkostoksi. Hanketta esiteltiin alkuvaiheessa aktiivisesti Varhiksen ja Posken eri tilaisuuksissa. Niiden seurauksena saatiin luotua konkreettisia yhteyksiä oppilaitosten varhaiskasvatuksen opetuksesta vastaavien tahojen sekä muiden varhaiskasvatuksen toimijoiden kesken. Hanke nivottiin näin osaksi Varhiksen kehittäjäverkostoa ja samalla muodostettiin yhteistä näkemystä käytännön opetuksen hankkeen tavoitteista ja toiminnasta.

Oppilaitosyhteistyön prosessin rungon muodosti Varhiksen alueellisen kehittäjäverkostoon oppilaitosverkosto. Yhteistyö konkretisoitui ohjaajakoulutuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa sekä käytännön opetuksen mallinnustyössä loppusyksyn 2007 ja kevään 2008 aikana. Pohjois-Pohjanmaan alueen varhaiskasvatuksen koulutusta antavien oppilaitosten käytännön opetuksen toimintatapojen kartoitustyö tapahtui Varhiksen tutkijan ohjauksessa opiskelijatyönä loppusyksystä 2007 ja keväällä 2008.

¹⁵ Varhis - varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön kotisivut löytyvät osoitteesta:

<http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/varhaiskasvatuksenkehittamisyksikko/index.html>. Sivuille on dokumentoitu kullakin kehittämisalueella ja kehittämisspiväkodeissa toteutettu kehittämistyö.

¹⁶ Jatkossa tässä Posken raporttiosiossa käytetään käytännön opetusta kokoavana yläkäsitteenä kuvaamaan kaikkien eri varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten työelämälähtöistä oppimista ja opetusta. Synonyymejä tälle käsitteelle ovat esim. työssäoppiminen (lähihoitajakoulutus), harjoittelu ja ammatitaitoa edistävä harjoittelu (ammattikorkeakoulu) sekä opetusharjoittelu (yliopisto) (vrt. Kuusisto & Mikkola 2008).

¹⁷ Varhiksen kehittämisspiväkodit ja niiden kehittämisen painopisteet ovat: Päiväkotikieli Haapajärvellä (varhainen mediakasvatus), Knuutinpuhdon päiväkotikieli Nivalassa (kasvatuskumppanuus ja vanhempien osallisuus), Aamuruskon päiväkotikieli Vihannissa (moniammatillinen yhteistyö), Päiväkotikieli Mäntylä Kalajoella (erityinen tuki varhaiskasvatuksessa), Väikkylän päiväkotikieli ja vertaispäiväkodit Oulussa (pienien lasten varhaiskasvatus ja omahoitajatyötapana). Kuusamossa toimii myös Varhiksen kehittämisspiväkotikieli. Siellä kaupungin varhaiskasvatus, neuvola ja seurakunnan lapsityö tekevät yhteistyötä kotikasvatuksen tukemisen kehittämiseksi koko Kuusamon kaupungin alueella.

Osaamiskeskusten yhteistyöstä ja koko hankkeen yhteistyöryhmän työskentelystä¹⁸ muodostui oma prosessinsa, jonka avulla hanketta vietiin eteenpäin, vaihdettiin kokemuksia, saatiin tukea toinen toisilta intensiivisen ja ajallisesti lyhyen hankkeen eteenpäin viemiseksi.

Hankkeen keskeisimmät toiminnot ja prosessit on koottu seuraavaan taulukkoon (taulukko 4.) koko hankeajalta 1.8.2007–31.5.2008.

Taulukko 4. Kehittämishankkeen keskeiset prosessit ja toiminnot.

	Tarkoitus/tavoite	Toimijat/osallistujat
Syky 2007	Hankkeen esittely	Kuusamo 27.8.2007 - kehittämistiimin kokous
	Hankkeen esittely ja yhteistyön käynnistäminen	Oulun yliopisto 28.8.2007 - infotilaisuus yliopiston varhaiskasvatuksen kouluttajille
	Hankkeen esittely ja yhteistyön käynnistäminen	Oulun seudun ammattikorkeakoulu 31.8.2007 - infotilaisuus Oamkin sosiaali- ja terveysalan yksikön, sosiaalialan koulutusohjelman varhaiskasvatuksen opettajille ja koulutusohjelmavastaavalle
	Hankkeen esittely	Oulu 28.8.2007 – Oulun kehittämispäiväkodin vertaispäiväkotien kokous
	Oppilaitoskartoituksen käynnistyminen	Oulun yliopiston kasvatustieteen maisteriopiskelija Minna Kuusiston harjoitteluprosessi 1.9.–2.12.2007
	Hankkeen esittely	Oulu 4.9.2007 – kehittämistiimin kokous
	Osaamiskeskusten välinen yhteistyö	Yhteistyöryhmän kokoukset 12.9.2007 ja 8.11.2007
	Hankkeen esittely	Oulu 17.9.2007 – Posken ja Oamkin sosiaali- ja terveysalan yksikön, sosiaalialan koulutusohjelman henkilöstön välinen yhteistyökokous
	Hankkeen esittely	Oulu 25.9.2007 – alueellisen kehittäjäverkoston kokous
	Hankkeen esittely ja yhteistyöstä sopiminen	Oulu 27.9.2007 – infotilaisuus; Oamkin sosiaali- ja terveysalan yksikön koulutuspäällikkö
	Ohjaajakoulutuksen suunnitteluprosessin käynnistyminen	Oulu 16.10.2007 - kehittämispäiväkotien henkilöstön suunnittelupäivä, koulutustoiveiden kartoitus
	Hankkeen esittely	Oulu 16.10.2007 - Varhiksen Oulun alueen ajankohtaisfoorumi
	Ohjaajakoulutuksen suunnittelu ja yhteistyöstä sopiminen	Oulu 31.10.2007 – alueellisen kehittäjäverkoston opettajista koostuvan ohjaajakoulutuksen suunnittelutyöryhmän kokous
	Hankkeen esittely	Kalajoki 7.11.2007 - Varhiksen - Raahe, Siikajoki, Pyhäjoki, Vihanti, Kalajoki toiminta-alueen ajankohtaisfoorumi
	Oppilaitoskartoituksen jatkotyöstäminen	Oulun yliopiston varhaiskasvatuksen maisteriopiskelija Leena Mikkolan harjoitteluprosessi 3.12.2007–31.3.2008
	Ohjaajakoulutuksen tarpeiden kartoitus	Marras- joulukuu 2007 – kasvatustieteen kandidaatin opintoihin kuuluva kyselytutkimus Varhiksen kehittämispäiväkotien ja vertaispäiväkotien henkilöstölle ohjaajakoulutukseen liittyvistä sisällöllisistä toiveista, Oulun yliopiston varhaiskasvatuksen opiskelijat Kati Moilanen ja Janica Ranta
Kevät 2008	Osaamiskeskusten yhteinen valtakunnallinen seminaari	Videoyhteyksin toteutettu seminaari Oulu, Helsinki, Hämeenlinna 23.1.2008 teemalla: Ammattiin kasvua varhaiskasvatuksen kentällä ¹⁹
	Osaamiskeskusten välinen yhteistyö	Yhteistyöryhmän kokoukset 29.1.2008 ja 21.4.2008
	Ohjaajakoulutuksen toteutus	Oulu 20.2.2008 ja 27.2.2008 - Opiskelijan ohjaajana varhaiskasvatuksen moniammatillisella kentällä - koulutus, Oulun ja lähikuntien päivähoiton työntekijät ja oppilaitosten edustajat
	Ohjaajakoulutuksen toteutus	Ylivieska 15.4.2008 ja 29.4.2008 - Opiskelijan ohjaajana varhaiskasvatuksen moniammatillisella kentällä - koulutus Oulun eteläisten kuntien päivähoiton työntekijät ja oppilaitosten edustajat

¹⁸ Yhteistyöryhmän kokoontumiset on kuvattu tarkemmin luvussa 2.2 Hankkeen yhteiset tavoitteet ja prosessit.

¹⁹ Seminaarin toteutuksesta ja arvioinnista on tarkempi kuvaus luvussa 2.2 Hankkeen yhteiset tavoitteet ja prosessit.

	Oppilaitoskartoitus valmistuu	Projektisihteeri ja tutkija viimeistelevät kartoituksen toukokuun 2008 aikana
	Käytännön opetuksen mallintaminen	Kevään kuluessa tutkijan työnä yhteistyössä, oppilaitosten ja Varhiksen vaka-tiimin kanssa
	Ohjaajakoulutuksen arviointi ja yhteistyön jatkosta sopiminen	Oulu 14.5.2008 – alueellisen kehittäjäverkoston opettajista koostuvan ohjaajakoulutuksen työryhmän arviointi- ja palautekokous
	Hankkeen raportointi osaamiskeskusten yhteistyönä	Puhelinpalaverein ja sähköpostitse osaamiskeskusten vastuuhenkilöiden kanssa huhti- toukokuussa 2008
	Hankkeen tulosten esittely	Varhiksen vaka-tiimi 21.5.2008 ja Varhiksen ohjausryhmä 29.5.2008
	Hankkeen hallinnointi ja päättäminen	Varhiksen tutkija yhteistyössä Posken taloushallinnon kanssa.

4.3 Hankkeen tulokset

Hankkeen tuloksena on syntynyt *käytännön opetuksen toimintatapojen kartoitus* Pohjois-Pohjanmaan alueen varhaiskasvatusta antavista oppilaitoksista, ohjaajille suunnattu *koulutuspaketti*, *käytännön opetuksen mallinnus* sekä oppilaitosyhteistyön syvenemisen seurauksena työssäoppimisen prosesseihin liittyviä *kehittämisehdotuksia jatkotoimista*. Seuraavissa alaluvuissa esitellään keskeiset kehittämistyön tulokset sekä niiden pohjalta syntyneet tulevaisuuden jatkokehittämisen ehdotukset.

4.3.1 Käytännön opetuksen toimintatapojen kartoitus

Oulun yliopiston kasvatustieteen maisteriohjelman opiskelija Minna Kuusisto käynnisti kartoituksen Pohjois-Pohjanmaan alueen varhaiskasvatuksen koulutusta antavien oppilaitosten käytännön opetuksen toimintatavoista osana Varhiksessa toteutettua työharjoitteluaan.²⁰ Kartoituksen raportin työstämistä jatkoi Oulun yliopiston varhaiskasvatuksen maisteriopiskelija Leena Mikkola osana syventäviin opintoihinsa kuulunutta harjoitteluaan.²¹ Raportti on julkaistu Posken www-sivuilla²² (Kuusisto & Mikkola 2008). Kartoitus vahvisti ennakkokäsityksen eri koulutusasteiden käytäntöjen moninaisuudesta varhaiskasvatuksen ammattien moniammatillisella kentällä. Kartoitus antaa arvokasta ja kokoavaa tietoa varhaiskasvatuksen käytännön opetuksesta²³ niin eri oppilaitosten kouluttajien kuin kentän työntekijöiden sekä opiskelijoiden ohjaajienkin käyttöön. Jatkokehittämisehdotuksena on laatia kartoituksen pohjalta esite tai opas eri oppilaitosten käytännön opetuksen toimintatavoista päiväkotien ja oppilaitosten opiskelijoiden ohjaajina toimiville työntekijöille.

²⁰ Harjoittelu tapahtui aikavälillä 1.9.–2.12.2007.

²¹ Harjoittelu tapahtui aikavälillä 3.12.2007–31.3.2008.

²² Osoitteessa <http://www.sosiaalikallega.fi/julkaisut/tyopaperit-ja-muut-julkaisut/Mikkola%20-%20Kuusisto.pdf>.

²³ Käytännön opetuksesta käytettävät nimitykset vaihtelivat eri koulutuksissa ja oppilaitoksissa. Työssäoppimisen käsitettä käytettiin yhteneväisesti kaikissa lähihoitajakoulutuksissa. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen termit vaihtelivat riippuen käytännön opetuksen jaksosta sekä oppilaitoksesta. Ammattikorkeakouluissa käytettiin termejä ammattitaitoa edistävä harjoittelu, harjoittelu tai työharjoittelu. Oulun yliopistossa kyse on opetusharjoittelusta ja varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden kehittämisestä. (Kuusisto & Mikkola 2008, 16–19.)

4.3.2 Ohjaajien koulutus – suunnittelu, toteutus ja arviointi

Hankkeen toinen konkreettinen tulos oli ohjaajille suunnatun koulutuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi. Koulutusta suunniteltiin ja toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Varhiksen kehittämispäiväkotien henkilöstön sekä alueelliseen kehittäjäverkostoon kuuluvien oppilaitosten edustajien²⁴ kanssa. Kehittämispäiväkotien henkilöstöltä kerättiin kokemuksia ja koulutustoiveita liittyen opiskelijoiden ohjaajana toimimiseen Oulun Varhiksessa pidetyssä suunnittelupäivässä lokakuussa 2007. Sen jälkeen ohjaajien koulutuksen suunnittelua jatkettiin alueelliseen kehittäjäverkoston oppilaitosten edustajista muodostetussa työryhmässä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan kaksi varhaiskasvatuksen opiskelijaa, Kati Moilanen ja Janica Ranta, tekivät osana kandidaatintyönään kyselytutkimuksen kehittämispäiväkotien ja vertaispäiväkotien henkilöstön ohjaajakoulutukseen liittyvistä sisällöllisistä toiveista (Moilanen & Ranta 2007). Alustavia tuloksia hyödynnettiin koulutuksen suunnittelussa. Kandidaatintyössä tarkastellaan opetusharjoittelun merkitystä erityisesti lastentarhanopettajien ammatillisuuden kehittymiselle (Moilanen & Ranta 2008).

Ohjaajien koulutuksen tavoitteena oli syventää opiskelijoiden käytännön opetuksen ohjaajina toimivien tietämystä Oulun seudun sekä Oulun eteläisten kuntien varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten erilaisista käytännön opetuksen toimintatavoista, ohjausprosesseista sekä muista käytänteistä. Lisäksi paneuduttiin opiskelijan ohjausprosessiin ja etsittiin uusia näkökulmia sekä työvälineitä opiskelijan ammatillisen kasvuprosessin tukemiseen. Koulutuskokonaisuus toteutettiin teemalla Opiskelijan ohjaajana varhaiskasvatuksen moniammatillisella kentällä kahtena samansisältöisenä kokonaisuutena toinen Oulussa (liite 3) ja toinen Ylivieskassa (liite 4). Ohjaajakoulutuksen peruslähtökohtana oli, että sitä ei kohdisteta millekään yksittäiselle varhaiskasvatuksen ammattialalle, vaan pyritään löytämään sellaisia sisältöjä, joiden avulla käytännön työkentillä tapahtuvan oppimisen ohjausprosesseja voidaan lähestyä moniammatillisessa kontekstissa. Koulutus suunnattiin paitsi Varhiksen kehittämispäiväkotien henkilöstölle myös laajemmin muille alueiden ja seutukuntien päivähoidon yksiköiden ja oppilaitosten työntekijöille. Koulutuspaketin perusrunkoa voidaan jatkossa hyödyntää osana käytännön opetuksen ohjauskoulutuksia niin Varhiksen omissa koulutuksissa kuin myös oppilaitosten järjestämänä koulutuksena.

Oulussa toteutettuun koulutuskokonaisuuteen osallistui yhteensä 31 varhaiskasvatuksen päivähoidon työkenttien ja koulutusten opiskelijoiden ohjaajaa. Koulutuspalautteeseen vastanneita oli 11.

Palautteessa vastaajista 72 % (8 henkilöä) arvioi koulutuksen vastanneen erittäin hyvin tai hyvin etukäteisodotuksia.²⁵ Jonkin verran odotuksiin oli vastattu koulutuksella 27 %:n (3) mielestä. Koulutuksen seurauksena tietämys opiskelijan ohjauksesta lisääntyi erittäin paljon tai paljon 44 %:n (4) mielestä. Jonkin verran tai vähän tietämys lisääntyi 33 %:lla (3) vastaajista. Kaksi vastaajaa arvioi, että tietämys syveni vain vähän.²⁶ Koulutuksen antia voi hyödyntää opiskelijan ohjauksessa erittäin hyvin tai hyvin 82 % (9) vastaajista ja jonkin verran 18 % eli kaksi vastaajaa. Hyödyllisimpiä sisältökokonaisuuksia olivat: opiskelijoiden ohjaus eri koulutuksissa,

²⁴ Varhiksen alueellisen kehittäjäverkoston oppilaitosten kouluttajat osallistuiivat ohjaajakoulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Mukana olivat Oulun yliopistosta Aila Tiilikka ja Marja Viklund, Oulun seudun ammattikorkeakoulun, sosiaali- ja terveysalan yksiköstä Markku Koivisto, Oulun ammattiopiston Kontinkankaan yksiköstä Helena Pasanen, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun Ylivieskan yksiköstä Raija Ylitalo-Kokko sekä Oulaisten ammattiopistosta Eija Toivanen.

²⁵ Arviointiasteikko oli 5-portainen: ei lainkaan (1), vähän (2), jonkin verran (3), hyvin/paljon (4) ja erittäin hyvin/paljon (5).

²⁶ Kumpikaan heistä ei osallistunut toiseen kokonaisuuteen, jonka sisällöt vasta varsinaisesti liittyivät opiskelijan ohjausprosessiin.

ohjausprosessin dialogisuus sekä merkityksellisen ohjaus- ja vuorovaikutussuhteen rakentuminen. Erityisen tyytyväisiä oltiin toisen iltapäivän, Tarja Liinamaan, pitämään kokonaisuuteen. Jatkossa koulutusta toivotaan järjestettävän mm. arvioinnista ja sen kriteereistä, vertaisohjauksen mahdollisuuksista ja vertaistapaamisten järjestämisestä käytännön opetuksen ohjaajien kesken.

Ylivieskan koulutukseen osallistui yhteensä 35 henkilöä. Heistä koulutuspalautteen²⁷ antoi 22 osallistujaa. Koulutus oli vastannut etukäteisodotuksia erittäin hyvin tai hyvin 86,4 %:n (19 vastaajaa) mielestä. Vähän vastinetta koulutuksesta oli saanut 13,6 %:a (3).²⁸ Tietämys syveni eri oppilaitosten käytännön opetuksen toimintatavoista erittäin paljon tai paljon 72,7 %:n (16) mielestä ja jonkin verran tai vähän 18,2 %:n (4)²⁹ mielestä. Saamaansa koulutusta työntekijät voivat hyödyntää opiskelijan ohjauksessa 81,8 %:n (18) mielestä joko erittäin hyvin tai hyvin. Jonkin verran tai vähän voi hyödyntää koulutusta 18,2 %:a (4) vastaajista.³⁰ Hyödyllisimpiä sisältökokonaisuuksia olivat: ohjaus pedagogisena prosessina, merkityksellisen ohjaus- ja vuorovaikutussuhteen rakentuminen, dialogisuuden mahdollisuudet ohjausprosessissa, keskustelut luennoitsijoiden ja muiden ohjaajien kanssa, ohjaajan merkitys opiskelijan ammatilliselle kasvulle ja ohjaajan omien tunteiden tiedostaminen opiskelijan ohjausprosessissa. Erityisesti kiiteltiin antoisia keskusteluja ja mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden ohjaajien kesken. Lisäkoulutusta toivottiin opiskelijan arvioinnista ja näytöistä, opiskelijoiden sosiaalisten taitojen kehittymisen tukemisesta sekä heikosti menestyvän opiskelijan ohjauksen erityispiirteistä. Dialogisuuden osuutta pidettiin erittäin antoisana ja siitä toivottiinkin uutta, syventävää koulutusjaksoa tulevaisuudessa.

Hankkeen päätösvaiheessa oppilaitosten edustajista koostuva työryhmä kokoontui vielä yhdessä kuulemaan ohjaajakoulutusten palautteiden koonteja ja osallistujien esittämiä koulutuksellisia jatkotoiveita.³¹ Samalla arvioitiin yhdessä koko prosessia ja sen antia koulutusten näkökulmasta ja pohdittiin oppilaitosyhteistyön ja ohjaajakoulutuksen jatkamisen edellytyksiä hankkeen päätyttyä. Oppilaitosten edustajat pitivät tärkeänä nyt alkaneen käytännön opetuksen ohjaajien koulutusyhteistyön jatkumista ja ohjaajakoulutuksen 2. vaiheen suunnittelun käynnistämistä syksyllä 2008. Lisäksi ideoitiin moniammatillisen yhteistyön tiivistämisen mahdollisuutta liittyen eri oppilaitosten opiskelijoiden työssäoppimiseen. Oppilaitosten opettajat ehdottivat, että Oulu voisi toimia moniammatillisen yhteistoiminnallisen käytännön opetuksen projektin pilottikuntana. Siihen osallistuisivat Varhiksen alueellisen kehittäjäverkoston oppilaitokset yhteistyössä Varhiksen kehittämispäiväkotien kanssa. Päätettiin ehdottaa asian valmistelutyön käynnistämistä Varhiksen alueellisessa kehittäjäverkostossa syksyn 2008 aikana.

4.3.3 Varhiksen käytännön opetuksen malli

Varhiksen käytännön opetuksen mallin työstämisestä on vastannut tutkija yhteistyössä oppilaitosten opettajien sekä Varhiksen työntekijöistä koostuvan vaka-tiimin³² kanssa. Mallin teoreettisessa jäsentelyssä on hyödynnetty varhaiskasvatuksen asiantuntijuudesta tehtyjä viimeaikaisia tutkimuksia (Happo 2006, Kupila 2007; Venninen 2007). Asiantuntijuuden kehittymisestä on löydettävissä sekä yksilöllinen, yhteisöllinen että yhteiskunnallinen ulottuvuus. Keskeistä on yksilöllisen

²⁷ Käytössä oli sama palautelomake molemmissa koulutuksissa, koska sisällötkin olivat yhteneväiset. Oppilaitosten kouluttajien osuoksissa oli esittäjien suhteen vaihtelua (ks. ohjelmaliitteet).

²⁸ Nämä vastaajat osallistuivat vain ensimmäiseen koulutusosioon.

²⁹ Kaksi vastaajaa ei ollut ilmaissut mielipidettään tästä kysymyksestä.

³⁰ Kukaan heistä ei osallistunut toiseen kokonaisuuteen, jonka sisällöt vasta varsinaisesti liittyivät opiskelijan ohjausprosessiin.

³¹ Kokoontuminen oli 14.5.2008.

³² Vaka-tiimiin kuuluvat vs. kehittämispäällikkö Hannakaarina Sarvela ja kehittämisalueiden kehittämiskoordinaattorit, projektisihteeri Hanna Savela ja tutkija Aira Vähärautio.

tiedonhankinnan ja henkilökohtaisen osaamisen kartuttamisen lisäksi työyhteisössä ja ryhmissä tapahtuva yhteinen keskustelu ja *asiantuntijakulttuuriin osallistuminen*. Työyhteisöissä ja opiskelussa on ammatillisesti rikastuttavaa, kun pitkään työssä olleet tai pitempään opiskelleet ekspertit voivat jakaa kokemuksiaan vasta alalle hakeutuneiden noviisien tai vasta opiskeluvaiheessa olevien opiskelijoiden kanssa (Kupila 2008). Näin voidaan välittää paitsi työhön liittyvää hiljaista tietoa myös opiskelijoiden ohjauksesta karttunutta kokemustietoa (vrt. Moilanen, Tasala & Virtainlahti 2005).

Varhiksen käytännön opetuksen mallissa ohjaus ymmärretään perinteistä yksilöön kohdistuvaa ohjausta laajemmin. Sitä tarkastellaan *yhteisöllisen oppimisprosessin* näkökulmasta. Kyseessä on eräänlainen *rajavyöhyketoiminta*³³, jossa kolme toimintajärjestelmää - koulutus, opiskelija ja työelämä – kohtaavat (Korhonen 2005). Rajavyöhyketoiminta edustaa *yhteistoiminnallisen kehittämisen mallia* ja sen puitteissa voidaan kehittää erilaisia työelämäorientoituneita ohjausstrategioita opiskelijoiden ammatillisuuden kehittämisessä. Korhonen (2005, 134–138) näkee koulutuksen ja työelämässä tapahtuvan ammatillisen toiminnan rajojen ylittyvän mielekkäällä tavalla juuri erilaisissa kehittämishankkeissa ja kehittämällä oppimisessa. Opiskelijoiden opintojen aikaista ammatillista kasvua voidaan tukea työelämän ja oppilaitoksen yhteistoiminnallisissa kehittämisprojekteissa, joissa koulutuksen ja työn rajapinnat ylittyvät. Varhiksen toimintaan sovellettuna tämä tarkoittaa sitä, että kehittämispäiväkodit ja muut kehittämisen rakenteet muodostavat yhteisöllisen toiminnan mahdollistavia rajavyöhykkeitä opiskelijan ohjauksen ja ammatillisen kasvuprosessin tukemiseen sekä ohjausstrategioiden kehittämiseen. Eri ohjaustahojen yhteistyön ja oppimiskumppanuuden kautta on mahdollista rakentaa ohjauksellisia verkostoja ja yhteisöjä, jotka mahdollistavat *yhteistoiminnallisen työssäoppimisen ohjauksen* kehittämisen.

Käytännön opetuksen mallinnuksen eri tasojen jäsentelyssä on käytetty avuksi Pesosen (2007) kehittämiä prosessien analysoinnin ja suunnitteluun apuvälineitä väljästi soveltaen.³⁴ Käytännön opetuksen mallinnuksen sisällöllistä jäsenystä on ohjannut teoreettinen näkemys työssä oppimisesta jaettuna asiantuntijuutena ja yhteisöllisenä prosessina (vrt. Leppisaari 2008). Mallinnuksen avulla liitetään toisiinsa varhaiskasvatuksen kehittämistyön rakenteet ja opiskelijoiden työelämälähtöiset oppimisen prosessit. Mallinnuksen fokus muodostuu rakenteellisesta jäsenyyksestä ja eri tasoilla tapahtuvien yhteistyöprosessien kuvauksesta. Vähemmälle tarkastelulle jää opiskelijan ohjausprosessien ja hyvän ohjauksen pedagogisen sekä didaktisen toteutuksen mallinnus.³⁵

Mallinnuksen tarkoituksena on:

1. kehittää Varhiksen kehittämispäiväkodeissa tapahtuvaa eri oppilaitosten opiskelijoiden käytännön opetusta
2. edistää käytännön opetuksen ja työelämälähtöisten oppimisprosessien kysymyksiin liittyvää moniammatillista yhteistyötä Varhiksen alueen oppilaitosten ja kehittämispäiväkotien välillä
3. edistää Varhiksen alueen oppilaitosten varhaiskasvatuksen opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua kehittämispäiväkodeissa tapahtuvaan kehittämistyöhön

Käytännön opetuksen mallissa (Liite 5) noudatetaan Varhiksen toiminnan jäsentelyssä käytettyä jakoa paikalliseen ja alueelliseen toiminnan tasoon. *Paikallista tasoa* edustavat nykyisessä Varhiksen kehittämisen rakenteessa kehittämispäiväkodit, joiden toimintaa ohjaa kullakin alueella toimiva kehittämiskoordinaattori yhdessä alueen kehittämistiimin kanssa. *Alueellisen toiminnan taso*

³³ Käsite on lainattu Vesa Korhoselta (2005) ja sovellettu varhaiskasvatuksen kehittämistyön kontekstiin.

³⁴ Erityisesti jäsenyysapua on saatu prosessien keskinäisten suhteiden tarkasteluun sekä eri prosessien kuvaukseen yhdentoista kysymyksen sarjalla (Pesonen 2007, 141–148).

³⁵ Näitä prosesseja on ansiokkaasti avattu SOCCAn TOP-hankkeen mallinnuksessa Tuija Portellin osuudessa tämän raportin luvussa 5.4.1).

muodostuu alueellisesta kehittäjäverkostosta, joka koostuu Varhiksen toiminta-alueen varhaiskasvatusta antavista oppilaitoksista sekä järjestöjen ja seurakunnan edustuksesta. Mallissa kullakin tasolla ja toimijalla on omat tehtävänsä käytännön opetuksen toteutuksessa Varhiksen kehittämispäiväkodeissa ja alueen oppilaitoksissa.

Seuraaviin taulukoihin (taulukko 5. ja taulukko 6.) on kuvattu käytännön opetuksen mallin tasot, toimijat, vastuuhenkilöt, prosessit ja keskeiset tehtävät.

Taulukko 5. Varhiksen käytännön opetuksen mallin paikallinen taso

Toimijat	Tehtävät ja prosessit
Varhiksen kehittämisalueen kehittämispäiväkodit tai pilottipäiväkoti	mallia ryhdytään toteuttamaan Varhiksen kehittämispäiväkodeissa osana Varhiksen pysyviä kehittämisen rakenteita 2009 alkaen tai malli otetaan asteittain käyttöön osana pysyviä rakenteita 2009 – valitaan yksi Varhiksen kehittämispäiväkoti tai kehittämisalue (esim. Oulu), joka toimii pilottipäiväkotina
Kehittämispäiväkodin käytännön opetuksen yhdyshenkilö	vastaa käytännön opetuksen tiimin työskentelystä yhdessä päiväkodin johtajan kanssa vastaa opiskelijoiden käytännön opetuksen ohjaukseen liittyvistä kysymyksistä yhdessä päiväkotinsa käytännön opetuksen tiimin kanssa toimii kehittämispäiväkodin yhdyshenkilönä Varhiksen suuntaan käytännön opetuksen kysymyksissä (kehittämiskoordinaattori, tutkija) osallistuu tarvittaessa Varhiksen alueellisen kehittäjäverkoston käytännön opetuksen jaoston toimintaan
Kehittämispäiväkodin käytännön opetuksen tiimi	muodostetaan lukuvuodeksi kerrallaan niistä työntekijöistä, jotka toimivat opiskelijoiden käytännön opetuksen ohjaajina tiimin vetovastuuta voidaan kierrättää lukuvuoden sykleissä mahdollistaa opiskelijoiden ohjaukseen liittyvän vertaistuen
Kehittämiskoordinaattori	koordinoi käytännön opetuksen liittyvää kehittämistyötä (esim. ohjaajakoulutukset) yhdessä alueensa kehittämistiimin ja Varhiksen alueellisen kehittäjäverkoston käytännön opetuksen jaoston toimijoiden kanssa kerää arvioivaa ja kehittävää palautetta päiväkotien käytännön opetuksen tiimeiltä
Kehittämistiimi	koordinoi yhdessä kehittämiskoordinaattorin kanssa käytännön opetuksen kehittämistä osana Varhiksen muuta kehittämistyötä omalla alueellaan

Paikallisen tason toiminnan organisoitumisessa oleellista on, että kehittämispäiväkodeissa opiskelijoiden käytännön opetuksen ohjaajat voivat saada keskinäistä vertaistukea käytännön opetuksen tiimeissään. Tiimin vetäjänä toimii kokeneempi työntekijä (ekspertti), jolla on kertynyt runsaasti käytännön kokemustietoa erilaisten opiskelijoiden ohjausprosesseista sekä eri oppilaitosten käytänteistä opiskelijoiden käytännön opetuksen jaksoilla. Tiimit voivat tukea aloittelevia ohjaajia (noviisit) opiskelijan ohjauksessa. Käytännön opetuksen tiimistä muodostuu lukuvuosittaisesti vaihtelevalla kokoonpanolla myös koulutuksellinen ydinryhmä, jolle alueen oppilaitokset voivat kohdentaa omaa koulutustaan. Paikallistasolla työskentelevä kehittämiskoordinaattori toimii yhdyslenkinä kehittämispäiväkodin ja alueensa oppilaitosten välillä käytännön opetuksen kysymyksissä. Hän on myös mukana käynnistämässä yhteistoiminnallisia, moniammatillisia käytännön opetuksen kehittämisprojekteja. Varhaiskasvatuksen sisäisestä moniammatillisuudesta johtuen on tärkeää, että opiskelijat saavat jo opiskeluaikanaan käytännön opetuksen jaksoilla harjoitella moniammatillista tiimityöskentelyä autenttisissa oppimisympäristöissä (vrt. Korhonen 2005).

Paikallistason toiminnan kehittämiseksi ja arvioimiseksi laaditaan yhteistyössä käytännön opetuksen tiimien kanssa sekä määrällisiä että laadullisia mittareita. Kehittämispäiväkotikohtaisesti seurataan eri koulutustahojen opiskelijamääriä ja kerätään palautetta niin ohjaajilta kuin opiskelijoiltakin

käytännön opetuksen sekä opiskelijoiden oppimisen prosessien arvioimiseksi ja kehittämiseksi. Samalla myös kehittämispäiväkodin henkilökunta saa palautetietoa opiskelijoilta omasta toiminnastaan.

Taulukko 6. Varhiksen käytännön opetuksen mallin alueellinen taso

Toimijat	Tehtävät ja prosessit
Varhiksen alueellinen kehittäjäverkosto	• koostuu oppilaitosten, järjestöjen ja seurakunnan edustajista sekä Varhiksen työntekijöistä: koordinaattorit, tutkija ja kehittämisspäällikkö • vastaa Varhiksen kehittämistoiminnan sisällöllisestä suunnittelusta ja koordinoinnista³⁶
Käytännön opetuksen jaosto	• toimii alueellisen kehittäjäverkoston alaisuudessa • jaoston vetäjänä toimii Varhiksen tutkija/kehittämisspäällikkö • jäseninä ovat Varhiksen kehittämiskoordinaattorit, alueellisen kehittäjäverkoston oppilaitosten edustus, vuosittain vaihtuva edustus alueiden kehittämistiimeistä (hallinto) sekä kehittämispäiväkotien käytännön opetuksen tiimeistä ja opiskelijoiden edustus kultakin koulutusosalta • suunnittelee ja kehittää käytännön opetuksen ohjaajien koulutusta • vastaa käytännön opetukseen liittyvän moniammatillisen yhteistyön kehittämisestä ja yhteistoiminnallisten kehittämisprojektien käynnistymisestä Varhiksen kehittämisalueen oppilaitoksissa ja päivähoidon yksiköissä • tarjoaa koulutusta, konsultaatiota ja työnohjausta käytännön opetuksen kehittäjätiimeille

Taulukossa 6 kuvattu Varhiksen käytännön opetuksen mallin *alueellinen taso* muodostuu alueellisen kehittäjäverkoston toimijoista, oppilaitosten edustajista sekä Varhiksen työntekijöistä. Alueellisen kehittäjäverkoston toimintojen pohjalta muodostetaan *jaostoja*³⁷, joista yksi keskittyy erityisesti käytännön opetuksen kysymyksiin. Jaoston tehtävänä on paikallistasolla tapahtuvan käytännön opetukseen liittyvän kehittämistyön seuranta ja ohjaaminen. Jaosto suunnittelee ja kehittää käytännön opetuksen ohjaajien koulutusta, vastaa käytännön opetukseen liittyvän moniammatillisen yhteistyön kehittämisestä ja yhteistoiminnallisten kehittämisprojektien käynnistymisestä alueen oppilaitoksissa ja päivähoidon yksiköissä sekä tarjoaa *tuetun prosessikehittämisen mallin*³⁸ mukaisesti koulutusta, konsultaatiota ja työnohjausta käytännön opetuksen kehittäjätiimeille. Jaosto kerää palautetta omasta toiminnastaan jatkuvan arvioinnin ja kehittämisen tueksi.

Varhiksen toiminta jatkuu hankerahoituksella vuoden 2008 loppuun saakka. Tavoitteena on siirtyä pysyviin kehittämisen rakenteisiin vuoden 2009 alusta hankerahoituksen päätyttyä. Näin ollen Varhiksen käytännön opetuksen malli voidaan ottaa käyttöön kaksivaiheisesti riippuen Varhiksen toiminnan jatkorahoituksen toteutumisesta. *Ensimmäinen vaihe* perustuu nyt päättyneen hankkeen tulosten pohjalle ja se voidaan toteuttaa osana meneillään olevaa Varhis-hanketta. Ensimmäisen vaiheen sisällöt ovat seuraavat:

- esitteen tai oppaan laatiminen kehittämispäiväkotien käytännön opetuksen ohjaajien käyttöön – opiskelijatyönä syksyn 2008 aikana
- käytännön opetuksen ohjaajille suunnatun koulutuksen 2. vaiheen toteutus oppilaitosyhteistyönä ja Varhiksen alueellisen kehittäjäverkoston organisoimana Oulussa ja Oulun eteläisten kuntien alueella³⁹ loppusyksystä 2008

³⁶ Varhaiskasvatuksen kehittämysyksikkö- hankkeen hankesuunnitelmassa (2006, 13) määritellään tarkemmin kehittämistyön rakenne ja organisoituminen sekä alueellisen kehittäjäverkoston tehtävät.

³⁷ Muita mahdollisia alueellisen kehittäjäverkoston alajaosto vois olla esim. tutkimustyön jaosto.

³⁸ Varhiksen kehittämis työ perustuu tuetun prosessikehittämisen malliin (Varhaiskasvatuksen kehittämysyksikkö – hanke. Hankesuunnitelma 2006, 16).

³⁹ Koulutusten sisällöllinen suunnittelutyö voidaan organisoida alueellisen kehittäjäverkoston opettajatyöryhmälle. Ehdotukseen sisältyy kunkin oppilaitoksen toteuttamana opiskelijoiden ohjausprosessiin liittyvä syventävä koulutuskokonaisuus. Koulutuksen suunnittelu ja toteutus organisoidaan Varhiksen alueellisen kehittäjäverkoston

- käytännön opetuksen mallin pilotoinnin valmistelu
- käytännön opetuksen moniammatillisen, yhteistoiminnallisen kehittämissuunniteluprosessin käynnistäminen alueellisen kehittäjäverkoston oppilaitosten yhteistyönä yhdessä kehittämisspiväkodissa – aloitetaan syksyllä 2008 ja mahdollinen toteutus keväällä 2009.

Toinen vaihe on varsinainen mallinnukseen käyttöönottovaihe, joka voidaan aloittaa mahdollisuuksien mukaan vuoden 2009 alusta. Käytännön opetuksen mallin mukainen toiminta voidaan toteuttaa osana Varhiksen pysyviä kehittämisen rakenteita, mikäli kehittämissuunnitelun tulevaisuus tulee näin linjatuksi.

4.4 Yhteenvedoa, johtopäätöksiä ja tulevaisuuden haasteita

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanke on ollut varsin intensiivinen ja ajallisesti lyhyt prosessi. Sen keskeiset tavoitteet kuitenkin toteutuivat ja hankkeelle asetetut tulokset saavutettiin. Tärkeä tekijä hankkeen onnistumisen kannalta on ollut, että sen toteuttamiselle oli olemassa varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma Varhiksen kautta, selkeät rakenteelliset puitteet.⁴⁰ Keskeisten Pohjois-Pohjanmaan varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten yhteistyöverkosto oli jo olemassa organisoituneena Varhiksen alueelliseen kehittäjäverkostoon.

Alkuvaiheessa käytiin laaja kierros, jossa hanketta esiteltiin Varhiksen eri toimijoille ja muodostettiin yhteistä näkemystä sen toteuttamisesta. Käytännön opetuksen kehittämisen tarpeesta varhaiskasvatuksessa oltiin yhtä mieltä. Yhteistyö hankkeeseen osallistuneiden eri tahojen kanssa on ollut sujuvaa. Hankkeen toteutuksen seurauksena oppilaitosten keskinäinen yhteistyö on entisestäänkin tiivistynyt. Erityisesti tämä tuli esille ohjaajille suunnatun koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä jatkokehittelyn ideoinnissa. Hyvästä yhteistyöstä muka olleille oppilaitosten edustajille kuuluvat suuret kiitokset.

Oppilaitosyhteistyön haasteeksi jää edelleenkin moniammatillisen yhteistyön kehittäminen varhaiskasvatuksen eri kouluasteiden opiskelijoiden käytännön opetuksessa. Tämän hankkeen myötä syntyneitä yhteistyöverkostoja onkin syytä hyödyntää lähdeittäessä kehittelemään käytännön opetuksen mallinnuksen mukaisia eri oppilaitosten opiskelijoiden yhteistoiminnallisia, moniammatillisia projekteja. Oppimiskumppanuuden rakentaminen varhaiskasvatuksen kehittämistyön olennaiseksi osaksi onkin yksi tulevaisuuden haaste, joka on tämän hankkeen kautta alkanut hahmottua. Varhiksen kehittämisspiväkodit voivat toimia näiden uusien oppimisympäristöjen paikkoina ja foorumeina niin käytännön opetuksen kuin esimerkiksi opinnäyte- ja tutkimustöidenkin osalta.

Opiskelijatyönä toteutettu Pohjois-Pohjanmaan alueen varhaiskasvatuksen koulutusta antavien oppilaitosten käytännön opetuksen toimintatapojen kartoitus osoittautui haasteelliseksi tehtäväksi, joka saatiin kuitenkin tehtyä hankkeen aikana. Varhaiskasvatuksen ammattien erilaisuudesta sekä koulutus- ja tutkintorakenteen monitasoisuudesta johtuen kokonaisuuden hahmottaminen vei oman aikansa. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten kenttä osoittautui laajaksi. Kartoituksessa mukana olevia oppilaitoksia oli kaikkiaan 11. Yksittäisen päiväkodin

kautta tapahtuvana yhteistyöprosessina. Koulutuspaikkakunnat voisivat olla Oulu ja Ylivieska (vrt. nyt päättyneessä hankkeessa toteutettu ohjaajakoulutus).

⁴⁰ Oppilaitosyhteistyön puitteet olivat siis jo olemassa toisin kuin esimerkiksi Pikassoksen osahankkeessa, josta tarkemmin Seija Junnon osuudessa tämän raportin luvussa 3.4.

työntekijän näkökulmasta tarkasteltuna eri oppilaitosten vaihtelevista käytännöistä aiheutuu lisätyötä opiskelijan ohjausprosessi haltuunottoon. Kartoituksen jatkotoimenpiteinä onkin perusteltua laatia saadun aineiston pohjalta käytännön opetuksen käytännöistä kertova esite tai opas työpaikkojen ohjaajien ja opettajien tueksi.

Käytännön opetuksen hankkeen loppuraportin kirjoittamisvaiheessa on vielä epäselvää, missä muodossa varhaiskasvatuksen kehittämistyö tulee jatkumaan Pohjois-Pohjanmaalla, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa vuoden 2008 jälkeen. Tässä vaiheessa voidaan jo kuitenkin sanoa, että Varhis-hankkeen aikana (2006–2008) on kyetty muodostamaan toimivat kehittämisen rakenteet, jotka tarjoavat hyvät puitteet varhaiskasvatuksen sisällölliselle ja pedagogiselle kehitystyölle, päivähoitopalvelujen laadun parantamiselle sekä työntekijöiden asiantuntijuuden kehittymiselle osana jatkuvaa, elinikäistä oppimista ja ammatissa kasvua.

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportissa (Alila & Kronqvist 2008, 56–57) korostetaan, että työntekijöiden peruskoulutuksessa hankittua osaamista tulee kehittää osana täydennyskoulutusta ja työssä oppimista. Samassa yhteydessä todetaan, että on kehitettävä työelämän ja oppilaitosten välistä yhteistyötä sekä rakennettava yhteys työssä oppimisen ja täydennyskoulutuksen välille. Nykyisellään varhaiskasvatuksen tutkintoihin tähtäävät peruskoulutukset ja alan täydennyskoulutukset toteutetaan toisistaan irrallisina, eikä niiden välistä vuoropuhelua juuri ole. Lisäksi täydennyskoulutuksessa hankittu yksilöllinen osaaminen ei välttämättä välity tai ilmene koko työyhteisön osaamisen kehittymisenä. Nyt päättyneen hankkeen tuloksena laadittu käytännön opetuksen mallinnus, yhdistettynä Varhiksen rakenteellisiin puitteisiin ja kehittämisalueilla tapahtuvaan konkreettiseen, yksikkökohtaiseen kehittämistyöhön, antaa selkeitä ratkaisumalleja työntekijöiden ja opiskelijoiden ammatillisen osaamisen kehittämiseen niin perus- kuin täydennyskoulutuksen näkökulmastakin. Osallistumalla oman työn pitkäjänteiseen kehittämiseen osana laajempaa ja kokonaisvaltaisempaa alueellista varhaiskasvatuksen kehittämistyötä, yksittäinen työntekijä voi hankkia sellaista osaamista, mitä ei voi saavuttaa pelkästään osallistumalla erillisiin täydennyskoulutuksiin. Vastaavasti opiskelijoiden näkökulmasta katsottuna, mahdollisuus osallistua jo perusopetusvaiheessa kehittämistyöhön käytännön opetuksen jaksoilla sekä moniammatillisesti suunnitelluissa yhteistoiminnallisissa käytännön opetuksen projekteissa tuottaa sellaista osaamista ja asiantuntijuutta, jota tämän päivän varhaiskasvatuksessa eri työntekijäryhmiltä edellytetään.

Käytännön opetuksen hanke on osoittanut tarpeellisuutensa Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen varhaiskasvatuksen kehittämyksikkö Varhiksessa. *Käytännön opetus yhdistettynä muuhun varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön tarjoaa mahdollisuuksia ammatilliseen rajavyöhyketoimintaan. Näin saadaan muodostettua uusia rajapintoja koulutuksen ja työelämän sekä käytännön opetuksen ja työssä oppimisen sekä työyhteisöjen tekemän oman kehittämistyön välille.*

5 Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaaminen SOCCAn alueella - TOP-hanke | Tuija Portell -SOCCA

5.1 Taustaa TOP- hankkeelle

Sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA on pääkaupunkiseudun alueella (Espoo, Helsinki, Kauniainen, Vantaa) ollut mukana rakentamassa käytännön kentän, koulutuksen ja tutkimuksen vuoropuhelua. Varhaiskasvatuksen näkökulmasta erityissuunnittelija on nivonut muun muassa alueen varhaiskasvatuksen oppilaitosten edustajia erilaisiin osaamiskeskusalueen kehittämishankkeiden verkostoihin jo noin kolmen vuoden ajan. SOCCAssa on luotu oppilaitosverkosto (yliopisto ja ammattikorkeakoulut), joka on kokoontunut säännöllisesti erilaisten ajankohtaisten asioiden ympärille. Yhteistyön rakentaminen ja vahvistaminen myös ammatillisen koulutuksen suuntaan on ollut ajankohtainen tavoite ja siksi keväällä 2007 perustettiin toisen asteen oppilaitosverkosto. Tätä uutta toisen asteen oppilaitosverkostoa on hyödynnetty *Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaaminen päiväkodissa – hankkeen (jatkossa TOP-hanke)* aikana. Hanke sai rahoitusta sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä, myös SOCCA itse rahoitti hanketta.

Pääkaupunkiseudulla toteutettiin SOCCAn koordinoimana vuosina 2005–2007 Moniku- hanke (Seudullinen vahvistaminen monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa).⁴¹ Moniku- hankkeen aikana keskityttiin 1) lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen vahvistamisen edistämiseen erityisesti suomi toisena kielenä -opettamista systematisoimalla, 2) varhaiskasvatushenkilöstön monikulttuurisen tietoisuuden, osaamisen ja ammattitaidon vahvistamiseen, 3) kuntien olemassa olevien hyvien käytäntöjen ja työmenetelmien kokoamiseen, arvioimiseen ja levittämiseen ja 4) seudullisen Monikulttuurisuus pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa – toimintamallin laatimiseen.

Moniku- hankkeen aikana nousi esiin monikulttuurisen työyhteisön merkitys ja monikulttuurisen työyhteisön mukanaan tuomat haasteet. Päivähoidossa monikulttuuristen lasten määrä lisääntyy koko ajan ja siksi on noussut esiin tarve saada myös monikulttuurisia työntekijöitä päivähoitoon. Tulevaisuuden yhtenä haasteena ja tavoitteena onkin kiinnittää entistä suurempaa huomiota siihen, miten varhaiskasvatukseen saadaan palkattua eri kieli- ja kulttuuritaustaisia työntekijöitä, joilla on vankka varhaiskasvatuksen koulutus, ammattitaito ja substanssiosaaminen.

Moniku- hanke päättyy vuoden 2007 lopussa, mutta uudessa Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyysikkö – hankkeessa 2007–2009 (VKK-Metro)⁴² jatketaan osittain jo tehtyä monikulttuurista työtä. Tämän uuden hankkeen aikana on tarkoitus muun muassa seurata ja arvioida miten yhdessä laadittu Monikulttuurisuus pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa – toimintamalli leviää alueen kuntien päivähoitossa.

TOP- hankkeen tavoitteet nojaavat Moniku- ja VKK-Metro -hankkeiden aikana esiin nousseeseen aiheeseen, jossa monikulttuuristen työntekijöiden määrän lisääminen on katsottu pääkaupunkiseudulla keskeiseksi tulevaisuuden haasteeksi. Opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamisella, ohjauksen onnistumisella ja ohjaajien ammattitaidolla on siten merkitystä, kun opiskelijat opintojensa jälkeen miettivät millaisiin työtehtäviin työelämässä aikovat hakeutua.

⁴¹ www.socca.fi/moniku

⁴² <http://www.socca.fi/vkk-metro/index.html>

5.2 TOP- hankkeen tavoitteet

Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaaminen päiväkodissa – hankkeen (TOP-hanke) tarkoituksena oli kuvata millaista on laadukas monikulttuuristen opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaus sekä minkälainen ohjausprosessi on. Lisäksi haluttiin selvittää mitä tietoa, taitoa ja osaamista ohjaus vaatii työssäoppimisen ohjaajilta sekä millaista (täydennys)koulutusta ohjaajat tarvitsevat.

TOP- hankkeen tavoitteiksi määriteltiin:

1. *Laatia malli päiväkotihenkilöstölle monikulttuuristen opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamisesta.*
2. *Kehittää monikulttuurisia opiskelijoita ohjaavien päiväkotien työntekijöiden ohjauskäytäntöjä.*

Tarkoitus oli, että hankkeen päättyessä on laadittu prosessimalli (tai -kuvaus) monikulttuuristen opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamisesta päiväkodissa. Malliin haluttiin koota a) käytössä jo aikaisemmin olleet ohjauksen hyvät käytännöt sekä b) muut hankkeen aikana ideoidut ja esiin nousseet käytännöt monikulttuuristen opiskelijoiden ohjaamisesta. Tavoitteena oli kerätä hyviä käytäntöjä ja malleja työssäoppimisen ohjaajilta (päiväkotien työntekijöiltä), oppilaitoksilta, oppilaitosten ohjaavilta opettajilta, opiskelijoilta, selvityksistä, raporteista ja tutkimuksista. Raporttiin haluttiin myös liittää joitakin hankkeen aikana esiin nousseita (täydennys)koulutusehdotuksia ohjaajille (liite 6).

5.3 Eteneminen ja toiminta

TOP-hanke toteutettiin Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus SOCCA:ssa 1.8.2007–31.5.2008 välisenä aikana. Hankkeen henkilöstönä toimi varhaiskasvatuksen erityissuunnittelija Tuija Portell ja projektisuunnittelija Lila Harjamäki 1.9.2007-11.4.2008. Hanketyöskentelyyn osallistuivat myös lehtori Pirjo Wallin Omniasta (työelämäjakso), maisteriopiskelija Päivi Kortelainen Helsingin yliopistosta ja sosionomiopiskelija Annika Turunen Järvenpään diakoniaopistosta.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA:n palkattu projektisuunnittelija työskenteli yhteistyössä SOCCA:n varhaiskasvatuksen erityissuunnittelijan kanssa. Lisäksi projektisuunnittelija ja erityissuunnittelija tekivät yhteistyötä muun muassa SOCCA:n alueelta kootun työryhmän ja osaamiskeskusten yhteistyöryhmän kanssa.

TOP- hankkeen yhtenä yhteistyötahona oli myös pääkaupunkiseudun toisen asteen oppilaitosten verkosto. Verkosto seurasi ja kommentoi omalta osaltaan hankkeen etenemistä mahdollisuuksien mukaan. Verkoston jäsenistä osa oli myös hankkeen työryhmän jäseniä.

TOP- hanke eteni neljässä vaiheessa. Hankkeen suunnittelu ja valmistelu aloitettiin keväällä 2007, varsinainen toiminta ja toteuttaminen tapahtuivat syksyn 2007 ja kevään 2008 aikana ja tulosten kokoaminen sekä loppuraportin työstäminen tehtiin keväällä 2008. Alla olevassa taulukossa on esitetty hankkeen tarkempi eteneminen.

Taulukko 7: TOP- hankkeen eteneminen

TOP – hankkeen eteneminen kevät 2007– 31.5.2008	Toiminta	Muuta
1) Suunnittelu ja valmisteluvaihe kevät 2007 – 31.8.2007	- Hankehakemuksen ja -suunnitelman laatiminen (SOCCA, Poske, Pikassos ja SOCCAn oma) - SOCCAn, Posken ja Pikassoksen yhteistyöstä ja käytännön järjestelyistä sopimin - SOCCAn hankkeen käytännön järjestelyt - Hankehenkilöstön rekrytointi	
2) Toteutus ja toimintavaihe: tietojen kerääminen, koulutuksen järjestäminen, kokoukset ja tapaamiset 1.9.2007–29.2.2008/ 31.3.2008	- Hankehenkilöstön ohjaaminen ja perehdyttäminen tehtäviin - Työssäoppimisen ohjausmenetelmien ja – käytäntöjen kerääminen kirjallisuudesta, selvityksistä ja julkaisuista, oppilaitosten, kuntien ja järjestöjen nettisivustoilta sekä tapaamisten aikana - Varhaiskasvatuksen henkilöstölle/ työssäoppimisen ohjaajille suunnatun osaamiskeskusten seminaarin 23.1.2008 ja TOP-hankkeen oman koulutustilaisuuden 6.2.2008 suunnitteleminen sekä järjestämiseen liittyvät tehtävät - Työssäoppimisen ohjaajien koulutustarpeiden kartoittaminen ja kerääminen - STM:n tapaamisiin ja yhteyshenkilönä toimiminen muille oskeille - Työryhminen ja verkostojen tapaamiset	- Osaamiskeskusten yhteinen videoseminaari 23.1.2008 Stadiassa - TOP-hankkeen koulutuspäivä 6.2.2008 Omniassa
3) Prosessimallin kokoaminen ja kirjoittaminen 1.4.–30.4.2008	- Ohjausmallien ja -käytäntöjen kerääminen - Prosessimallin kokoaminen (taulukko ja avaus)	
4) Hankeraporttien kirjoittaminen 15.4.–31.5.2008	- STM:n osaraportin laatiminen (yhteinen SOCCAn, Posken ja Pikassoksen kanssa) - TOP-hankkeen loppuraportin laatiminen http://www.socca.fi/aineistot/TOP_loppuraportti_2008.pdf	

TOP-työryhmän kokoukset

Hankehenkilöstö kokosi ja kutsui koolle hankkeen työryhmän, joka muodostui työssäoppimisen ohjaamiseen vaikuttavista eri toimijatahoista: työelämän edustajista, toisen asteen oppilaitoksen edustajista, opiskelijoista ja hankehenkilöstöstä. Työryhmään kuuluivat lehtorit Tarja Vakimo Helsingin Diakoniaopistolta ja Pirjo Wallin Espoon Omniasta, lähihoitajat Merike Palenius päiväkotiki Nissaksesta ja Minna Skippari päiväkotiki Paciuksesta, opiskelijat Abdi Anab Mohamed ja Maryam Naghedi sekä SOCCAsta varhaiskasvatuksen erityissuunnittelija Tuija Portell ja projektisuunnittelija Lila Harjamäki.

Työryhmä kokoontui hankkeen aikana viisi kertaa. Ryhmän tehtävänä oli tukea hankkeen etenemistä ja tarjota hankkeen toteutukseen osallistuville eri osapuolille mahdollisuus vaikuttaa hankkeen toimintaan. Työryhmässä tuotiin esille monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamiseen liittyviä peruskysymyksiä, haasteita ja kehittämissuunnitelmia. Työryhmäkokouksissa

kohtasivat konkreettisesti työelämä, koulutus ja monikulttuurisuus, jotka ovat edellytyksenä kehitettäessä monikulttuurista työssäoppimisen ohjaamista päiväkodissa.

Toisen asteen oppilaitosten verkostotapaamiset

Toisen asteen oppilaitosten verkosto kokoontui hankkeen aikana neljä kertaa. Tapaamisessa muun muassa kerrottiin TOP-hankkeen kuulumisia ja kyseltiin oppilaitosten näkökulmia ja mielipiteitä työssäoppimisen ohjaamiseen liittyen. Hanke sai aikaan verkoston tiivistymisen, loi sille yhteisen toiminta-areenan ja toisaalta tuki omalta osaltaan hankkeen etenemistä.

SOCCA, Poske ja Pikassos – yhteistyöryhmä

Osaamiskeskukset pitivät yhteistyöryhmän kokouksia yhteensä neljä kertaa. Osa tapaamista oli videoyhteyksin toteutettuja ja osa puhelinkokouksia. Tapaamisten aiheet liittyivät yhteisiin tavoitteisiin ja niiden toteuttamiseen, seminaarin järjestämiseen, loppuraportin kirjoittamiseen ja hankkeen talouteen. Yhteistyöryhmässä olivat TOP- hankkeen osalta lehtori Eva-Maija Kuosmanen Omniasta sekä Tuija Portell ja Lila Harjamäki SOCCasta.

TOP-hankkeen koulutuspäivä

Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamiseen päiväkodissa liittyvä koulutuspäivä järjestettiin 6.2.2008 Omnian aikuisoppilaitoksessa Espoossa. Koulutus oli kohdennettu pääkaupunkiseudun päiväkodeissa työskenteleville työssäoppimisen ohjaajille ja muille aiheesta kiinnostuneille. Koulutuspäivän tavoitteena oli antaa ohjaajille ohjaustietoja ja vahvistaa työssäoppimisen ohjaajien ammattitaitoa. Koulutuspäivä oli suunniteltu hankkeessa tehdyn koulutustarvekyselyn pohjalta, jossa keskeiseksi koulutusteemaksi nousi arviointi ja palautteen antaminen monikulttuuriselle opiskelijalle. Koulutuspäivän aiheita palautteen antamisen ja vastaanottamisen lisäksi oli oppilaitos työssäoppimisen ohjaajan tukena ja monikulttuurisen opiskelijan ohjaajana. Kouluttajina toimivat KT Tuulikki Venninen Helsingin yliopistosta, lehtori Eva-Maija Kuosmanen Omniasta ja päiväkodin johtaja Sari Tuominen Espoosta.

Palautteen mukaan seminaarin sisältö vastasi osallistujien odotuksia hyvin tai erittäin hyvin. Kiinnostavimpana aiheena pidettiin KT Tuulikki Vennisen esitystä palautteen antamisesta ja vastaanottamisesta. Aihe oli osallistujien mielestä konkreettista asiaa ja ajankohtaista kaikissa ihmissuhteissa (ei vain monikulttuurisen opiskelijan kanssa). Kyky antaa ja vastaanottaa palautetta vaikuttaa myös työntekijöiden ja opiskelijoiden työhyvinvointiin. Lisäksi aiheesta ei koskaan keskustella liikaa. Palautteen mukaan päivän aikana sai sellaista tietoa, jota voi helposti siirtää omaan työhön ja jonka avulla sai lisää uskallusta ottaa vaikeita asioita esiin omalla työpaikalla. Tunnelma oli palautteen mukaan päivän aikana iloinen, rento, keskusteleva ja osallistava.

Sosiaalialan osaamiskeskusten yhteinen seminaari

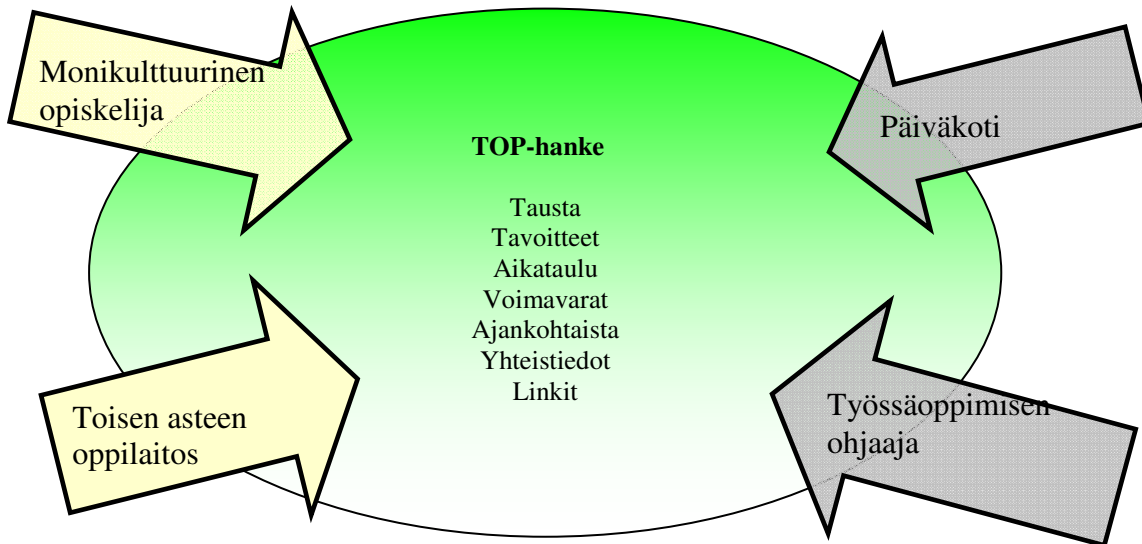
Sosiaalialan osaamiskeskusten (Posken, SOCCAn ja Pikassos Oy:n) yhteinen videoseminaari järjestettiin 23.1.2008 samanaikaisesti kolmella eri paikkakunnalla: Helsingissä, Hämeenlinnassa ja Oulussa. Jokainen osaamiskeskus vastasi alueensa seminaarin järjestelyistä. Seminaarin sisältö oli lähes sama kaikilla paikkakunnilla lukuun ottamatta viimeistä käytännön työn osuutta.

Seminaaripäivä muodostui yhteisistä videoyhteyksin järjestetyistä osuuksista seminaaripaikkakunnilla ja erillisistä jokaisen alueen omasta työelämän puheenvuorosta. Iltapäivällä SOCCAn ja pääkaupunkiseudun työelämän puheenvuoron käytti päiväkodin johtaja Iina Järvi Vantaalta.

5.4 Tulokset ja tuotokset

5.4.1 Hyvän ohjauksen prosessimalli

Onnistunut (monikulttuurisen) opiskelijan työssäoppimisen ohjaaminen edellyttää yhteistyötä eri tahojen kanssa. Seuraavassa kuviossa on esitettynä päiväkodissa tämän hankkeen työssäoppimisen ohjaamiseen vaikuttavat ja osallistuvat tahot.

Kuvio1: TOP-hanke ja työssäoppimisen ohjaamiseen vaikuttavat tahot

Koulutuksen ja työelämän välillä linkkinä on kokemustieto. Käytännön työelämästä nousevien kysymysten kautta opiskelijat käyttävät aikaisempaa kokemustietoaan ja pohtivat millaista teoriaa ja käytäntöä he tarvitsevat. Ongelmanratkaisu on keskeistä opiskelijan oppimisessa. Tieto rakentuu aikaisemman kokemuksen, kokemuksen analysoinnin ja jäsentämisen ja uudelleen käsitteellistämisen kautta. Työssäoppimisen tavoitteena on opiskelijoiden ammatillisen osaamisen ja kasvun kehittyminen. Oppimista tuetaan oppimissopimuksella, oppimistehtävillä, oppimispäiväkirjalla, ammatillisen kasvun portfolioilla sekä kehitys- ja arviointikeskusteluilla. Työssäoppimisen ohjaaminen on oppimiskumppanuutta ja kehittävää vuorovaikutusta, jossa opiskelijalla ja ohjaajalla on ikään kuin mentor – tutor – suhde.⁴³

Tavoitteena on, että opiskelija oppii osan tutkintoon kuuluvasta ammattitaidosta ja opetussuunnitelman tavoitteista aidossa työympäristössä. Työpaikalla tapahtuva opiskelu on suunnitelmallista, ohjattua ja arvioitua. Siinä otetaan huomioon koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman lisäksi opiskelijan henkilökohtainen opetussuunnitelma. Kunkin työpaikan oppimisen jakson ja näytön tavoitteet ja sisältö täsmennetään opettajan, työpaikan edustajan ja opiskelijan yhteistyönä. Työpaikan tehtävänä on nimetä ohjaaja, jolla on tiedot ja taidot tehtävän hoitamiseen. Työssäoppimisen ohjaaja toimii myös työpaikan edustajana työssäoppimisen ja näyttöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Työpaikka antaa oppilaitokselle tiedot työhön ja työympäristöön liittyvistä olosuhteista, työtehtävistä ja työvälineistä.⁴⁴

⁴³ Tampereen yliopisto / lastentarhaopettajakoulutus. <http://www.uta.fi/laitokset/okl/vokl/pdf/tyoppopas07-08.pdf>

⁴⁴ Omnia, Työssäoppiminen.

<http://www.omnia.fi/Resource.phx/sivut/sivut-omnia/ammattiopisto/tyossa-oppiminen.htx>

Jokainen ohjaussuhde on ainutkertainen ja osapuoltensa sekä ympäristönsä määrittelemä. Ainutkertaisuuden lisäksi ohjaus tuntuu haastavalta, koska pelkkä ohjaus-sanan käyttö on abstraktia. Ohjauksesta puhutaan usein yleisellä tasolla ja ohjaaja saattaa pohtia mitä hänen oikeasti pitäisi tehdä. Eli ohjauksen purkaminen käytännön toiminnaksi vaatii paljon ajatustyötä ja suunnittelua, jota ei kukaan voi ohjaajan puolesta tehdä.⁴⁵

Onnistuneen ohjauksen edellytys on taitava työpaikkaohjaaja ja hänen toimivat vuorovaikutusverkostonsa. Seuraavassa on näkemyksiä ja kokemuksia siitä, millainen on hyvä työpaikkaohjaaja ja mitä ohjauksessa kannattaa huomioida.⁴⁶

Hyvän työpaikkaohjaajan ominaisuuksia:

- rohkaisee, innostaa, kannustaa
- on itse esimerkillinen
- on luova, keksii erilaisia tapoja selviytyä tilanteista
- on kärsivällinen, jaksaa toistaa ja opastaa uudelleen
- pitää työstään sekä ammattilaisena että ohjaajana
- antaa aikaa opiskelijalle
- löytää opiskelijan vahvuudet
- omaa tuntosarvet siihen, mikä on otollista oppimiselle
- ohjaa, seuraa, varmistaa
- on huumorintajuinen
- tulee toimeen erilaisten ihmisten kanssa.

Työpaikkaohjaajan ei tarvitse kantaa yksin ohjausvastuuta. Hän voi saada tukea työpaikkansa muulta henkilöstöltä. Työssäoppimisjakson vaihe määrittelee myös sitä, kenen kanssa tapahtuva vuorovaikutus on milloinkin ajankohtaista. Alussa esimiehen tukiohjaajalle on keskeistä. Myöhemmin korostuvat työtovereiden roolit ja oppilaitoksen ohjaavan opettajan sekä mahdollisesti muidenkin oppilaitoksen työntekijöiden roolit. Työssäoppimisjakson loppupuolella myös asiakkaat (lapset ja vanhemmat) voivat olla tärkeä tekijä mm. arvioimaan opiskelijan työssä selviytymistä.

Työpaikan välitön ilmapiiri takaa hyvän pohjan vuorovaikutukselle ja oppimiselle. Jos ilmapiiri on turvallinen, on opiskelijan helppo tehdä kysymyksiä ja todeta tekemänsä virheetkin. Työpaikan hyvän ilmapiirin taustalla on usein työntekijöiden vahva keskinäinen luottamus. Hyvä luottamuksen saamiseksi opiskelijan ja ohjaajan välille, tulee molempien tutustua toisiinsa riittävän hyvin. Tutustuminen voi alkaa jo ennen työssäoppimisjaksoa tai heti jakson alkaessa. Jokaisella on oma persoonallinen tapansa ja tyyliensä olla vuorovaikutuksessa. Jokainen työpaikkaohjaaja joutuu kuitenkin joskus tilanteeseen, jossa yhteistyö opiskelijan kanssa ei ole kitkatonta. Syyn ei tarvitse löytyä ohjaajasta tai opiskelijasta. Joskus ohjaustilanne voi estää sujuvan vuorovaikutuksen tai jokin ulkopuolinen tekijä voi häiritä.

Hannu Soinin (PikassoPoskeSOCCA–hankeseminaari 23.1.2008) mukaan niin sanottu tekninen kuuliaisuus eli vain tietyn teoreettisen ohjausmallin orjallinen noudattaminen heikentää ohjauksen tuloksellisuutta. Erilaisten ohjaustyylien käyttäminen puolestaan kasvattaa ohjauksen

⁴⁵ Sivonen 2007, 13.

⁴⁶ Työssä oppiminen. Kuntoutuspaketti työpaikkaohjaajille.

http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/tyossaoppimisen_ohjaus/ohjaus_vuorovaikutus.html

tuloksellisuutta. Lisäksi Soini pitää ohjaajan persoonallisuutta tärkeämpänä kuin ohjauksen teoreettista viitekehystä tai ohjauksen interventiota. Ohjaajan kyky luoda empaattinen ja ymmärtämistä edistävä ohjaussuhde opiskelijaan luo parhaan pohjan opiskelijan työssäoppimiselle.

Hannu Soini muistuttaa myös, että kaikkien opiskelijoiden tarpeet eivät ole samanlaisia. Hänen mukaansa professionaalisen ohjauksen tunnuspiirteitä ovat:

1. Kuuntelemisen taito
2. Konkreettisesti pysymisen taito (paluu konkretiaan, esimerkkien kysyminen)
3. Reflektoinnin taito (tunteiden reflektointi, mikä asia herättää tietyn tunteen, mutta jatkuva reflektointi on neuroottista)
4. Dialogin ylläpitämisen taito (olennaista rytmitys)
5. Vuorovaikutustaidot (elekieli symmetristä suhteessa ohjattavaan)
6. Eettisyys (toisten kokemusten esiin ottaminen ei ole toivottavaa)
7. Johtaminen (liittyy ohjaajan ammattitaitoon, muistakin asioista voi jutella, kunhan ohjaaja palauttaa dialogin pääfokukseen eli työssäoppimiseen)

TOP-hankkeessa laadittu monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamisen prosessimalli on hankkeen keskeisin tuotos. Se on koottu useiden eri tahojen ideoista ja ajatuksista sekä erilaisista selvityksistä ja raporteista. Mukana ovat olleet myös työpaikat, työntekijät, oppilaitosten opettajat ja opiskelijat. Prosessimallin taulukossa olevat asiat on koottu kaikkien edellä mainittujen tahojen kokemuksista, havainnoista ja selvityksistä. Tarkoitus on, että näillä prosessimallin taulukon kootuilla asioilla voitaisiin helpottaa työpaikkaohjaajan työtä. Taulukosta voidaan ottaa kulloinkin käyttöön ne tavat tai asiat, jotka parhaiten sopivat sen hetkiseen monikulttuurisen opiskelijan ohjaustilanteeseen tai – tehtävään. Jokaisen kohdan tarkka noudattaminen ei siis ole välttämätöntä.

Prosessimallissa on esitelty kaikkien eri tahojen (työpaikka, ohjaaja, oppilaitos ja opiskelija) tekemä työ:

- a) ennen opiskelijan työssäoppimiseen tuloa,
- b) ohjauksen alussa,
- c) ohjauksen aikana,
- d) ohjauksen lopussa sekä
- e) ohjaustilanteen jälkeen.

Jaottelun toivotaan helpottavan mallin ja taulukon lukemista sekä selkiyttävän jokaisen rooleja, vastuita ja velvollisuuksia opiskelijan työssäoppimisen ohjauksen eri vaiheissa. Ohjaaminen ei ole yksin ohjaajan tehtävä, vaan tukena ovat työpaikat, työtiimit, oppilaitokset ja omalta osaltaan myös opiskelijat itse. Kaikkien näiden tahojen toimenpiteillä ja valinnoilla on merkitystä ohjaajan ohjaustyöhön, sen mielekkyyteen ja innostavuuteen (liite 7).

Prosessimallin tarkempi sisältöjen avaus löytyy SOCCAn TOP-hankkeen raportista.⁴⁷

⁴⁷ http://www.socca.fi/aineistot/TOP_loppuraportti_2008.pdf

5.4.2 Muut tuotokset

Työpaikkaohjaajien kokemuksia monikulttuurisen opiskelijan ohjauksesta päiväkodeissa

Varhaiskasvatuksen maisteriopiskelija Päivi Kortelainen haastatteli kahta hankkeen työryhmässä mukana ollutta lähihoitajaa. Haastattelujen tavoitteena oli tuoda esiin työpaikkaohjaajien kokemuksia monikulttuurisen opiskelijan ohjauksesta päiväkodissa. Haastattelukysymyksillä pyrittiin selvittämään miten opiskelijaa ohjataan työssäoppimisjaksolle asetettujen tavoitteiden sisällön ymmärtämisessä ja toteuttamisessa, millaista ohjaus on arkityössä, miten ohjataan yhteistyöhön työyhteisön ja vanhempien kanssa sekä palautteen annossa ja arvioinnissa. Lopuksi kysyttiin kokemuksia TOP- hankkeeseen osallistumisesta. Haastateltavien mukaan eräs ohjauksen perustehtävä on ohjata opiskelija huomaamaan erilaisia tilanteita ja havainnoimaan omaa käyttäytymistään näissä tilanteissa sekä oman käyttäytymisensä vaikutusta ympäristöön. Palautteen antamisessa lähdetään puolestaan siitä, että palautetta annetaan heti ja aina kun siihen on aihetta. Haastavista arviointitilanteista opiskelijan kanssa on päästy puhumalla eteenpäin. Artikkelin löytyy kokonaisuudessaan SOCCAn TOP-hankkeen raportista.⁴⁸

Monikulttuurisen opiskelijoiden kokemuksia työssäoppimisen ohjauksesta

Lehtori Pirjo Wallinin työpaikka on Espoon aikuisopisto Omniassa, josta tietyin väliajoin käydään tutustumassa työelämään. TOP- hankkeessa Pirjo Wallin toteutti omaa opettajien Verkosto – työelämäjaksoaan. Konkreettisenä työtehtävänä hän suunnitteli ja toteutti monikulttuurisen opiskelijan työssä oppimisen ohjausta koskevat haastattelut neljässä eri päiväkodissa. Haastatteluun haluttiin selvittää millaista yhteistyö oppilaitosten kanssa on ja millaisia yhteistyön kehittämistarpeita on noussut esiin. Kaikki haastateltavat olivat koulutukseltaan lähihoitajia ja heillä oli päivähoiton työkokemusta 8–20 vuotta. Kokemukset monikulttuuristen opiskelijoiden työssäoppimisen ohjauksesta vaihtelivat. Artikkelin löytyy kokonaisuudessaan SOCCAn TOP-hankkeen raportista.⁴⁹

Täydennyskoulutustarpeet

Lehtori Pirjo Wallinin haastatteluissa nostettiin myös esiin täydennyskoulutustarpeita liittyen (monikulttuuristen) opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamiseen.

Haastateltavat toivoivat koulutusta

- arviointiin, palautteen antoon ja vastaanottamiseen
- oppilaitoksesta työssäoppimispaikkaan tulevan materiaalin hallintaan ja ymmärtämiseen
- eri kulttuureista ja heidän tavoistaan tehdä työtä
- miten monikulttuurisen opiskelijan ohjaus eroaa ns. kantasuomalaisten opiskelijoiden ohjauksesta
- monikulttuurisen opiskelijan opintojen sisällöstä: mitä teoretietoja ja käytännön tietoja opiskelijat ovat saaneet ennen kuin tulevat työssäoppimisjaksolle

Lisäksi haastateltavat toivoivat, että oppilaitokset voisivat pyytää työntekijöitä kertomaan oppilaitoksiin opiskelijoille ja opettajille päiväkodin/ päivähoiton työstä, arjesta jne.

⁴⁸ http://www.socca.fi/aineistot/TOP_loppuraportti_2008.pdf

⁴⁹ http://www.socca.fi/aineistot/TOP_loppuraportti_2008.pdf

5.5 Arviointia, pohdintaa ja kehittämisehdotuksia

Hanketta, sen etenemistä ja jatkoa arvioivat hankkeen työntekijät sekä työryhmä. Itsearviointissa tarkasteltiin asetettujen tavoitteiden toteutumista ja toimintaa. Hankkeen arvioinnissa otettiin huomioon hankkeelle asetettu resurssit ja aikataulu, jotka ovat vaikuttaneet toteutukseen ja tavoitteiden toteutumiseen. Vaikka hankkeen tavoitteet oli rajattu ja kohdennettu selkeästi monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamiseen päiväkodissa, niin näin lyhyellä aikavälillä ja monivaikutteisessa toimintaympäristössä tapahtuva tavoitteiden saavuuttaminen oli haastavaa.

Keskeisimpänä tavoitteena ollut työssäoppimisen prosessimallin kokoaminen toteutui. Prosessimalli on herättänyt kiinnostusta monessa eri yhteydessä. Toisaalta hankkeen aikana haluttiin myös lisätä työssäoppimisen ohjaajien ohjaustaitoja. Tätä tavoitetta toteutettiin seminaarin ja koulutuksen avulla. Yhteinen seminaari kolmen osaamiskeskuksen kanssa järjestettiin 23.1.2008 ja TOP-hankkeen oma koulutuspäivä 6.2.2008. Koulutuspäivän aiheet nousivat koulutuskyselyn kautta. Molemmissa tilaisuuksissa osallistujat saivat lisää tietoa ja osaamista omaan ohjaajan työhönsä. Palaute pääkaupunkiseudun osallistujilta oli pääosin hyvää. Seminaarin ja koulutuspäivän avulla heräteltiin kuitenkin vasta kiinnostusta monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamiseen. Ohjaajien ohjauksen käytäntöjen ja -taitojen kehittymistä ei näin lyhyellä aikavälillä eikä parilla koulutuspäivällä pystytä vielä merkittävästi lisäämään. Tarvetta koulutuksen jatkamiseksi ja lisätiedon saamiseksi pääkaupunkiseudulla on. Hankkeen aikana yhteistyö myös toisen asteen oppilaitosten kanssa syveni ja yhteistyötä on tarkoitus jatkaa. Tulevaisuudessa toisen asteen oppilaitokset – verkoston edessä ovat uudet haasteet ja uudenlainen kehittämistyö.

TOP- hankkeessa mukana olleet päiväkodin työntekijät kokivat osallistumisen hankkeeseen mielenkiintoiseksi, innostavaksi ja antoisaksi. Heidän mielestään tiedon lisääntymisen myötä motivaatio monikulttuurisen opiskelijan ohjaukseen lisääntyi. Työntekijät tiedostivat myös laajemmin ja syvemmin ohjaajan roolin merkityksen. Lisäksi monikulttuuristen työntekijöiden rekrytoitumista päivähoitoon helpottanee tulevaisuudessa se, että yhä useammalla päivähoiton työntekijällä on toivottavasti enemmän tietoa, taitoja ja kokemuksia monikulttuurisista opiskelijoista ja työntekijöistä. TOP- hankkeeseen osallistuminen sai aikaan sellaista sisäistä motivaatiota monikulttuurisen opiskelijan ohjaamiseen mitä yksittäiset, päivähoitohenkilöstölle suunnatut koulutukset eivät ehkä saa aikaan. Työntekijät myös muistuttivat, että esimiehellä on vaikutusta ja merkitystä työyhteisön suhtautumisessa monikulttuuristen opiskelijoiden ohjaamiseen.

Seminaarin ja koulutuspäivän aiheita pidettiin palautteiden mukaan mielenkiintoisia ja ajankohtaisia. Osallistujat saivat tietoa omaan työssäoppimisen ohjaajan työhönsä. Samalla havaittiin tietoisuuden ja oman osaamisen lisääntyneen. Luennoitsijat saivat pääosin hyvää palautetta ja heitä pidettiin asiantuntevina. Videoseminaarin aiheet olivat ajankohtaisia, mutta yhteydet eivät toimineet kuten olisi toivottu. TOP-hankkeen omassa koulutustilaisuudessa pidettiin hyvänä mahdollisuutta kommentoida, keskustella sekä ajatella ääneen.

Pääkaupunkiseudun kehittämisehdotuksia

Hankkeen aikana nousi esiin se, kuinka tärkeää on opiskelijan ja työssäoppimisen ohjaajan hyvä, toimiva ja luottamuksellinen suhde. Hyvä ohjaaja antaa opiskelijan kokeilla siipiään, tukee häntä tarvittaessa ja antaa rakentavaa palautetta. Hyvä ohjaaja vaatii, mutta osaa antaa opiskelijalle omaa vapautta. Hän myös kannustaa ja osaa ohjata opiskelijaa oman ammatillisuutensa peilaamiseen. Lisäksi ehdottoman tärkeää on ohjaajan yhdessä opiskelijan kanssa keskustella ja pohtia työn arvoja sekä käsitellä etiikan kysymyksiä.

Jatkossa on tarpeellista saada pääkaupunkiseudun päivähoidon henkilöstölle (*täydennys*)koulutusta, jonka aiheet nousivat esiin hankkeen aikana. Koulutusta kaivataan muun muassa oppilaitoksista tulevien ohjaukseen liittyvien materiaalien sisältöjen ymmärtämiseen, eri kulttuureihin ja erilaisiin työtapoihin, monikulttuurisen opiskelijan ohjaukseen, ohjaajan roolin vahvistamiseen ja moniammatilliseen työtapaan (eri ammattien edustajille yhdessä). Lisää kaivataan koulutusta myös ohjaamisen taitoihin. Koulutuksen avulla edistetään ohjaajien osaamista sekä motivaatiota opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamiseen. Työssäoppimispaikat haluaisivat tilata oppilaitoksilta myös näyttökoulutusta. Koulutus voitaisiin toteuttaa työpaikoilla esimerkiksi iltaisin tai iltapäivisin.

Yksi keskeinen hankkeen aikana esiin noussut kysymys liittyy *ohjauspalkkioiden maksamiseen*. Opiskelijoiden ohjaus ei selvästikään ole vain työn ohella tapahtuva tehtävä, vaan se vaatii työssäoppimispaikalta resursointia sekä työssäoppimisen ohjaajilta muun muassa tietoa, taitoa, osaamista, ammatillisuutta, itsensä kehittämistä sekä palautetaitoja. Ohjaustehtävä on otettava vakavasti ja siitä tulee maksaa erillinen palkkio. Palkkion maksaminen on myös ohjaajan motivaatiota ja sitoutumista lisäävää. Rahallinen palkkio ja sitoutuminen kulkevat siten käsi kädessä: jos ohjaaja sitoutuu ohjaustehtäväänsä, saa opiskelija myös hyvää ohjausta.

Yhteistyötä oppilaitosten ja työelämän kanssa on tarvetta edelleen jatkaa ja kehittää. Yhteiset tapaamiset ja keskustelut ovat avain toimivaan yhteistyöhön. Myös *oppilaitosten keskinäinen yhteistyö* ja yhteiset tapaamiset ovat tarpeellisia. Hankkeen alussa havaittiin, että oppilaitokset eivät tee paljoakaan yhteistyötä. Kuitenkin selkeästi esiin nousi tarve yhteiselle puhumiselle, ajatusten vaihdolle ja vertaistuelle. TOP-hankkeen aikana *yhteistyö osaamiskeskuksen ja oppilaitosten kanssa* on ollut hyvää, avointa ja innostavaa. Siksi on tarkoitus jatkaa SOCCAn toisen asteen oppilaitokset -verkoston toimintaa hankkeen jälkeenkin. Toisen asteen oppilaitokset, pääkaupunkiseudun kunnat ja SOCCA on myös kutsuttu TOP-hankkeen innostamana suunnittelemaan ja toteuttamaan täydennyskoulutusta uuden yhteistyötahon, Verven, kanssa. Tuleva täydennyskoulutus koskee perhepäivähoidon esimiehiä ja se toteutetaan yhdessä toisen asteen oppilaitosten ja Verven kanssa. Lisäksi tarvittaisiin *ohjeistusta miten ja mistä asioista monikulttuuristen opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaajia koulutetaan*. Monikulttuuristen opiskelijoiden ohjaajille tarkoitettu koulutus on nykyisellään määrällisesti ja laadullisesti hyvin vaihtelevaa.

Hankkeen aikana oli tärkeintä konkretisoida (monikulttuurisen)opiskelijan ohjausprosessi, josta koottiin prosessimalli. Mallissa nostettiin esiin eri toimijat sekä heidän vastuunsa, tehtävänsä ja osuutensa opiskelijan työssäoppimisen ohjauksen onnistumisessa. Prosessimallista toivotaan olevan hyötyä niin työssäoppimisen ohjaajille, työpaikoille, oppilaitoksille, opettajille kuin opiskelijoille itselleenkin. Malli on sovellettavissa myös muiden kouluasteiden opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamiseen.

6 Yhdessä opittua | Tuija Portell – SOCCA, Seija Junno – Pikassos Oy, Aira Vähärautio – Poske

Varhaiskasvatuksen osahankkeen varsinainen toiminta aloitettiin elokuussa 2007 ja hankkeen toteuttamisaika jäi siten varsin lyhyeksi. Kuitenkin yhteiset tavoitteet saatiin toteutettua kaikkien mukana olleiden sosiaalialan osaamiskeskusten alueilla. Osaamiskeskukset tekivät yhteistyötä käytännön opetuksen näkökulmasta muun muassa järjestämällä yhteisen seminaarin, keskustelemalla aiheesta yhteistyöryhmän tapaamisissa, kommentoimalla toinen toistensa kehittämistyötä sekä laatimalla tämän yhteisen loppuraportin. Oppilaitosten kanssa jokainen osaamiskeskus teki erittäin tiivistä yhteistyötä. Hankkeen aikana koottiin esimerkiksi oppilaitosten verkostoja (Pikassos) tai jatkettiin yhteistyötä jo olemassa olevien verkostojen kanssa (Poske/Varhis, SOCCA). Oppilaitokset olivat edustettuina myös yhteistyöryhmässä. Lisäksi SOCCAssa hankkeen aikana toisen asteen oppilaitosten verkoston yhteistyö laajeni koskemaan myös muita alueen osaamiskeskusten verkostoja. Jokainen osaamiskeskus keskittyi omasta näkökulmastaan kehittämään varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen toimintatapoja sekä moniammatillisen yhteistyön rakentumista. Eri sosiaalialan osaamiskeskusten tavoitteiden painotukset vaihtelivat.

Lyhyellä aikavälillä saatiin aikaan hyviä tuloksia, joiden pohjalta on tulevaisuudessa tarkoitus jatkaa kehittämistyötä. Varhaiskasvatuksen käytännön opetusta ja työssäoppimista mallinnettiin hankkeen aikana eri näkökulmista ja levittämistyölle on tarkoitus löytää aikaa jatkossa niin kunkin sosiaalialan osaamiskeskuksen omalla alueella kuin myös valtakunnallisesti.

Hankkeen aikana nousi esiin joitakin yhteisiä käytännön opetukseen ja työssä oppimiseen liittyviä kehittämistarpeita ja -haasteita, joita on koottu seuraavaan taulukkoon.

Taulukko 9. Käytännön opetuksen ja työssä oppimisen kehittämistarpeet – ja haasteet

Kehittämistarve/ -haaste	Ehdotus toimenpiteeksi
1. Henkilöstön osaamisen tukeminen ja kehittäminen työssäoppimisen ohjaamiseen / käytännön opetukseen liittyen.	1. Koulutuksen lisääminen (täydennyskoulutus) ja vertaistyöskentelyn mahdollistaminen ohjaajien kesken esim. työpaikkakohtaisissa ohjaustiimeissä. Huomioitava mm. toiminnan resurssit, rakenteet sekä varhaiskasvatuksen moniammatillinen konteksti.
2. Käytännön opetuksen kehittämistyön kytkeminen tiiviisti osaksi varhaiskasvatuksen muuta kehittämistyötä ja oppilaitosten välistä yhteistyötä.	2. (Täydennys)koulutus, vierailut puolin ja toisin, oman työn ja toiminnan esittelyt. Moniammatilliset, yhteistoiminnalliset käytännön opetuksen projektit eri oppilaitosten yhteistyönä. Yhteistyö edellyttää koordinoitua, suunnitelmallisuutta ja säännöllisyyttä sekä pysyviä varhaiskasvatuksen kehittämisen rakenteita (vrt. Posken Varhis, SOCCAn ja Pikassoksen verkostot). Vastuutahoina mm. sosiaalialan osaamiskeskukset.
3. Oppilaitosten keskinäisen yhteistyön lisääminen opiskelijoiden työssäoppimisen ja käytännön opetuksen asioissa.	3. Säännölliset kouluttajien kollegiaaliset tapaamiset: ajankohtaiset asiat, koulutuksen kehittäminen jne. Koordinoivina tahoina mm. sosiaalialan osaamiskeskukset.
4. Oppilaitosten yhteistyön kehittäminen muiden kumppaneiden kanssa (esim. sosiaalialan osaamiskeskukset, muut koulutusasteet, järjestöt)	4 Tutustumiskäynnit, yhteisen (täydennys)koulutuksen järjestäminen jne. Kumppanuuden vastuutahoina voisivat toimia sosiaalialan osaamiskeskukset.
5. Tietotekniikkataitojen ja välineiden kehittäminen käytännön opetukseen / työssä oppimisen ohjaukseen työpaikkatasolla sekä alueellisessa ja valtakunnallisessa yhteistyössä	6. Uusien innovatiivisten menetelmien pilotoinnit opiskelijoiden ohjauksessa käytännön opetuksen jaksoilla esim. verkko-ohjaus, ohjaajakoulutusten toteuttaminen videovälitteisesti ja erilaiset koulutusallustat. Kehittämistyö voisi toteutua osana oppilaitosten omaa käytännön opetuksen kehittämistyötä tai osana osaamiskeskusten toteuttamaa kehittämistyötä.

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen ja työssäoppimisen kehittämisen haasteet nousivat esiin kaikissa mukana olleissa sosiaalialan osaamiskeskuksissa, vaikkakin hieman erilaisin painotuksin. Yhteenvedona voidaan kuitenkin sanoa, että jatkossa tarvitaan *yhteistä ja valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen käytännön opetusta kokoavaa hanketta edellä mainittujen asioiden työstämiseksi ja kehittämiseksi*. Varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden kehittyminen on hyvin monitahoista, johtuen ammattien moninaisuudesta ja koulutusten erilaisuudesta. Varhaiskasvatuksen käytännön opetukseen kehittämisen haasteeksi jää edelleenkin moniammatillisen yhteistyön kehittäminen varhaiskasvatuksen eri kouluasteiden opiskelijoiden, oppilaitosten ja työelämän yhteistyössä.

Kolmen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteinen varhaiskasvatuksen hanke on lisännyt entisestään osaamiskeskusten välistä hyvää ja joustavaa yhteistyötä sekä näkemyksiä eri alueilla tehtävästä varhaiskasvatuksen kehittämistyöstä. Samalla on saatu levitettyä tietoa käytännön opetuksesta ja opiskelijoiden työssäoppimisesta myös hieman erilaisista näkökulmista, koska osatavoitteet osaamiskeskusten välillä vaihtelivat. Kokousten pitäminen videokokouksina ja puhelinkokouksina on ollut matkustusaikaa vähentävä sekä uusi ja raikas tapa olla yhteydessä pitkien välimatkojenkin päästä. Samoin yhteinen videoseminaari oli innovatiivinen tapa saada osallistujia kuulemaan samaa esitystä samaan aikaan eri puolilla maata. Yhteistyö hankkeessa mukana olleiden osaamiskeskusten työntekijöiden välillä on ollut antoisaa ja uusia näkemyksiä avaavaa, kun on voitu hyödyntää ja jakaa eri alueiden kehittämiskokemuksia. *Hanke on osoittanut, että osaamiskeskuksset kykenevät laadukkaaseen ja kehittävään yhteistyöhön ja että keskinäiselle yhteistyölle on jatkossakin tarvetta.*

Lähteet

- Alila, K. & Kronqvist, E-L. 2008. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2007:72.
- Happo, I. 2006. Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus: asiantuntijaksi kehittyminen Lapin läänissä. Acta Universitatis Lapponiensis, 98.
- Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkoti. Helsinki: WSOY.
- Korhonen, V. 2005. Kehittävää työelämäorientaatiota tukeva ohjaus. Teoksessa Nummenmaa Raija, Laitio Marjatta, Korhonen Vesa, Eerola Satu (toim.) Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Yliopistopaino – Juvenes Print Oy. Tampere, 123- 139.
- Kupila, P. 2007. ”Minäkö asiantuntija?” : varhaiskasvatuksen asiantuntijan merkitysperspektiivin ja asiantuntijuuden rakentuminen. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 302.
- Moilanen, R. & Tasala, M. & Virtainlahti, S. 2005. Hiljainen tieto näkyväksi. Edita. Helsinki.
- Pesonen, H. 2007. Laatu! Asiantuntijaorganisaation laatuopas. WS Bookwell Oy, Juva.
- Puroila, A-M. & Niskala, A. 2003. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen varhaiskasvatuksen ja sosiaalityön kehittämisen linjaukset, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 10.
- Sivonen, A. 2007. Aikuinen oppijana ja ohjattavana oppisopimuskoulutuksessa. Teoksessa Seppälä Tea (toim.) Työssäoppimisen ohjaaminen aikuisopiskelijan oppisopimuksessa. Helsingin yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.
- Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset valtio- , kunta- ja yksityissektorilla. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:18.
- Tilannekatsaus ja toiminta 2007. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulun kaupungin painatuskeskus. Oulu.
- Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 9.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:7.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2003). Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56.
- Venninen, T. 2007. ”Olen enemmän alkanut pohtimaan ja sanomaan ääneen mitä ajattelen”: ammatillinen kehittyminen ja yhteisöllinen palaute päiväkodin työtiimeissä. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 282.

Internetlähteet

- Kuusisto, M. & Mikkola, L. (2008): Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen toimintatavat Pohjois-Pohjanmaan alueen varhaiskasvatusta antavissa oppilaitoksissa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö. http://www.sosiaalikallega.fi/julkaisut/tyopaperit-ja-muut-julkaisut/index_html. 27.5.2008
- Moilanen, K. & Ranta, J. (2008) Ohjaajakoulutus lastentarhanopettajien opetusharjoittelujen ohjaamisen tukena. Kasvatustieteen kandidaatintyö. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö.

- Varhaiskasvatuksen koulutus.
http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/varhaiskasvatuksen-kehittamisyksikko/Moilanen_Ranta_08.pdf 17.10.2008.
- Moniku-hanke. www.socca.fi/moniku 23.10.2008
- Omnia. Työssäoppiminen.
<http://www.omnia.fi/Resource.phx/sivut/sivut-omnia/ammattiopisto/tyossa-oppiminen.htx>, 2.5.2008.
- Portell, Tuija & Harjamäki Lila. 2008. Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamisen prosessimalli. http://www.socca.fi/aineistot/TOP_loppuraportti_2008.pdf 23.10.2008
- Puroila, A-M. 2005. Pohjoinen varhaiskasvatus – palvelut, henkilöstö ja osaaminen.
<http://www.sosiaalikallega.fi/julkaisut/tyopaperit-ja-muut-julkaisut/index.html>.
 27.5.2008
- Tampereen yliopisto/ lastentarhanopettajakoulutus:
<http://www.uta.fi/laitokset/okl/vokl/pdf/tyoppopas07-08.pdf>. 2.5.2008.
- Työssä oppiminen. Koulutuspaketti työpaikkaohjaajille. Kuntoutussäätiö:
http://www.kuntoutussaatio.fi/tertu/tyossaoppimisen_ohjaus/ohjaus_vuorovaikutus.html.
 2.5.2008.
- VAKA-verkko –hanke, <http://www.hameenlinna.fi/paivahoito/index.php?id=8467>. 27.5.2008.

Julkaisemattomat lähteet

- Junno, S. & Sarvela, H & Portell T. 2007. Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanke Pikassos – Poske - SOCCA – alueella. Hankesuunnitelma 25.5.2007.
- Kupila, P. 2008. Näkökulmia varhaiskasvatuksen asiantuntijuuteen ja sen kehittymiseen. Luento Kaikkien kasvua – Pohjois-Suomen varhaiskasvatuspäivässä 8.5.2008.
- Leppisaari, I. 2008. Ohjaus pedagogisena prosessina. Luennot Opiskelijan ohjaajana varhaiskasvatuksen moniammatillisella kentällä - koulutuksessa 20.2.2008 ja 15.4.2008.
- Moilanen & Ranta (2007); Kyselylomakkeiden tulosten raportti kevään 2008 käytännön harjoittelujen ohjaajien koulutuksen suunnittelun tueksi. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisematon työpäpaperi.
- Soini, Hannu. 2008. Professionaalisen ohjauksen tunnuspiirteitä PoskeSOCCAPikassos-hankeseminaari 23.1.2008.
- Varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö – hanke. Hankesuunnitelma 2006. 22.2.2006.

Pikassos Oy

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Liite 1

Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanke Pikassos - Poske - SOCCA - alueella, Syksy 2007- Kevät 2008

Ammattiin kasvua varhaiskasvatuksen kentällä

Aika

keskiviikko **23.1.2008** klo 12.00 - 16.00

Paikka

Seminaari toteutetaan videoyhteyksin Helsingin, Hämeenlinnan ja Oulun välillä.

Ohjelma

12.00 - 12.15	Seminaarin avaus neuvotteleva virkamies, Pirjo Sarvimäki, STM
12.15 - 12.30	Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanke erityissuunnittelija, Tuija Portell, SOCCA
12.30 - 13.45	Ammatillinen kasvu ja työelämän paineet , professori, FT Kari Korpelainen, Tallinnan yliopisto
13.45 - 14.15	Kahvitarjoilu
14.15 - 14.35	Yhteistyö oppilaitoksen ja päiväkodin kanssa - opiskelijanäkökulma lehtori Tarja Vakimo, Helsingin diakoniaopisto
14.35 - 14.55	Harjoitteluprosessi sosionomi (AMK):n varhaiskasvatuksen ammatillisuutta tukemassa ehtori, KL Eeva Tast, HAMK
14.55 - 15.15	Professionaalisen ohjauksen tunnuspiirteitä professori, FT Hannu Soini, Oulun yliopisto
15.15 - 15.30	Työelämäedustajien puheenvuorot Monikulttuurisen opiskelijan ohjaaminen päiväkodissa, johtaja Iina Järvi, Vantaa Opiskelijan ohjaamisen haasteet, palvelupäällikkö Irja Knuuti, Oulu
15.30 - 16.00	vk-keskuksen johtaja Eliisa Soirila, Hämeenlinna Keskustelu ja tilaisuuden päätös

Seminaari on tarkoitettu varhaiskasvatuksen henkilöstölle, käytännön opetuksen ohjaajille ja varhaiskasvatuksen kouluttajille. Seminaari on maksuton.

Seminaaripaikat ja lisätietoja:

Helsinki Stadia, auditorio Vanha Viertotie 23

Lila Harjamäki, SOCCA p.09 31046851

Hämeenlinna:

HAMK, Ammatillisen opettajakorkeakoulun auditorio,
Korkeakoulunkatu 6, Seija Junno, pikassos Oy
p.0505996415

Oulu:

OAMK, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikön auditorio,
Professorintie 5, Aira Vähärautio, POSKE
p. 050 3451614

Ilmoittautumiset tiistaihin 15.1.2008 mennessä

Helsinki: lila.harjamaki@hel.fi

Hämeenlinna seija.junno@pikassos.fi

Oulu hanna.savela@oamk.fi

Tervetuloa!

Liite 2

Näkökulmia varhaiskasvatuksen työssäoppimisen ohjaamiseen –koulutusprosessin ohjelma, Hämeenlinna

NÄKÖKULMIA VARHAISKASVATUKSEN TYÖSSÄOPPIMISEN OHJAAMISEEN - KOULUTUSPROSESSI

Hämeenlinnassa HAMK:ssa, os. Lahdensivuntie 5, luokka 328

Ohjelma

1. Koulutusiltapäivä keskiviikkona 12.3.2008 klo 12-16: Ohjauksen ydin

- Virittäytyminen ohjauskoulutukseen
- 'Voimavaraistava ohjaus prosessina'
lehtori Eeva Tast, HAMK
- 'Olenko ok – oletko ok? Opiskelijan ja ohjaajan minäkäsitys – onnistumisten ja epäonnistumisten kohtaaminen'
lehtori Anja Laurila, Forssan Ammatti-instituutti
 - *1. Kahvipöytävälitehtävä osallistujien työyhteisöille: Millaista varhaiskasvatuksen ammatillisuutta haluamme rakentaa työyhteisössämme työssäoppimisen jaksolla olevalle opiskelijalle? Miten sen teemme?*

2. Koulutusiltapäivä tiistaina 1.4.2008 klo 12-16: Ohjauksen yhteisöllisyys

- 'Oppiminen käytäntöyhteisöissä'
lehtori (ma.) Helvi Kaksonen, TaY varhaiskasvatuksen yksikkö
- ' Moniammatillisuus työssäoppimisen voimavarana'
koulutusohjelmajohtaja Anna-Riitta Myllärinen, HAMK
- 'Käytännön harjoittelu/ työssäoppiminen varhaiskasvatuksen ammatillisuutta rakentamassa'
Eri koulutustasojen ja -tahojen edustajat
 - *2. Kahvipöytävälitehtävä osallistujien työyhteisöille: Mitkä ovat opiskelijoiden työssäoppimisen/ harjoittelun toteutuksessa keskeisiä kehittämishaasteita työyksikkönne näkökulmasta? Millaisia kehittämisehdotuksia ja –ajatuksia teillä on?*

3. Koulutusiltapäivä tiistaina 22.4.2008 klo 12-16: Kohti selkeämpiä ohjauskäytänteitä Kanta-Hämeessä

- Eri oppilaitosten harjoittelu-/ työssäoppimisprosessit: nykykäytänteitä ja kehittämishaasteita
Eri koulutustasojen ja –tahojen edustajat
- Kanta-Hämeen alueellisen työssäoppimisen mallin rakentaminen
- Ohjauskoulutusprosessin yhteenvedo

Pohjois-Pohjanmaan varhaiskasvatuksen
kehittämissyksikkö

Liite 3 Ohjaajakoulutuksen esite - Oulu

OPISKELIJAN OHJAAJANA VARHAISKASVATUKSEN MONIAMMATILLISELLA KENTÄLLÄ

Koulutuksen tavoitteena on syventää opiskelijoiden käytännön opetuksen ohjaajina toimivien tietämystä Oulun seudun varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten erilaisista käytännön opetuksen toimintatavoista ja käytänteistä. Lisäksi paneudutaan opiskelijan ohjausprosessiin ja etsitään uusia näkökulmia sekä työvälineitä opiskelijan ammatillisen kasvuprosessin tukemiseen.

Koulutus toteutetaan osana Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanketta

(<http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/varhaiskasvatuksen-kaytannon-opetus/index.html>). Koulutus koostuu kahdesta neljän tunnin kokonaisuudesta. Koulutuspaikkana on Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Professorintie 5, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö ([sijainti kartalla](#)).

Koulutus on tarkoitettu kaikille varhaiskasvatuksen ja päivähoiton alueella toimiville opiskelijoiden käytännön opetuksen ohjaajille, päivähoiton esimiehille sekä eri koulutusorganisaatioiden opettajille Oulun seudun alueella.

Koulutus on osallistujille maksuton. Ilmoittautumiset **15.2.2008** mennessä projektisihteerille Hanna Savelalle, hanna.savela@oamk.fi, p. 050 588 4891.

Jakelu: Oulun seudun päivähoiton yksiköiden henkilöstö ja varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten kouluttajat.

Keskiviikko 20.2.2008 klo 12.00-16.00, luentosali C1104

- 12.00-12.15 **Tilaisuuden avaus**
Ulla Rissanen, Oulun kaupungin päivähoiton palvelujohtaja
- 12.15-12.30 **Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanke**
Aira Vähärautio, tutkija, Poske/Varhis
- 12.30-13.00 **Työssäoppiminen ja opiskelijan ohjaus lähihoitajakoulutuksessa**
Helena Pasanen, opettaja, Oulun seudun ammattiopisto, Kontinkankaan yksikkö
- 13.00-13.30 **Ammatillinen harjoittelu ja opiskelijan ohjaus sosionomikoulutuksessa**
Markku Koivisto, opettaja, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
- 13.30-14.00 **Opetusharjoittelu ja opiskelijan ohjaus varhaiskasvatuksen yliopistokoulutuksessa**
Marja Viklund, opettaja Oulun yliopisto, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö
- 14.00-14.30 **Kahvitauko**
- 14.30-16.00 **Ohjaus pedagogisena prosessina**
Irja Leppisaari, yliopettaja, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu

Keskiviikko 27.2.2008 klo 12.00-16.00 opetustila C1120

Päivä koostuu luennoista ja vuorovaikutteisesta työskentelystä.

- 12.00-13.30 **Merkityksellisen ohjaus- ja vuorovaikutussuhteen rakentuminen**
Tarja Liinamaa, assistentti, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos, varhaiskasvatus
- 13.30-14.00 **Kahvitauko**
- 14.00-15.30 **Dialogisuuden mahdollisuudet ohjausprosessissa**
Tarja Liinamaa
- 15.30-15.45 **Yhteenveto ja palaute**, Aira Vähärautio

Liite 4 Ohjaajakoulutuksen esite – Ylivieska

OPISKELIJAN OHJAAJANA VARHAISKASVATUKSEN MONIAMMATILLISELLA KENTÄLLÄ

Koulutuksen tavoitteena on syventää opiskelijoiden käytännön opetuksen ohjaajina toimivien tietämystä alueen (Varhiksen kehittämisspiväkotien toimialueiden kunnat ja seutukunnat) varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten erilaisista käytännön opetuksen toimintatavoista ja käytänteistä. Lisäksi paneudutaan opiskelijan ohjausprosessiin ja etsitään uusia näkökulmia sekä työvälineitä opiskelijan ammatillisen kasvuprosessin tukemiseen.

Koulutus toteutetaan osana Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanketta

(<http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/varhaiskasvatuksen-kaytannon-opetus/index.html>).

Koulutuspaikkana on Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun, Ylivieskan yksikön auditorio, Vierimaantie 7 ([sijainti kartalla](#))

Koulutus on tarkoitettu kaikille varhaiskasvatuksen ja päivähoidon alueella toimiville opiskelijoiden käytännön opetuksen ohjaajille, päivähoidon esimiehille sekä eri koulutusorganisaatioiden opettajille.

Koulutus on osallistujille maksuton. Ilmoittautumiset **31.3.2008** mennessä projektisihteerille Hanna Savelalle sähköpostilla hanna.savela@oamk.fi tai puh. 050 588 4891. Koulutus soveltuu päivähoidon työntekijöiden täydennyskoulutukseksi ja siitä annetaan todistus (4 + 4 tuntia).

Jakelu: Kuntien päivähoidon yksiköiden henkilöstö ja varhaiskasvatusta antavien oppilaitosten kouluttajat.

Tiistai 15.4.2008 klo 12.00-16.00

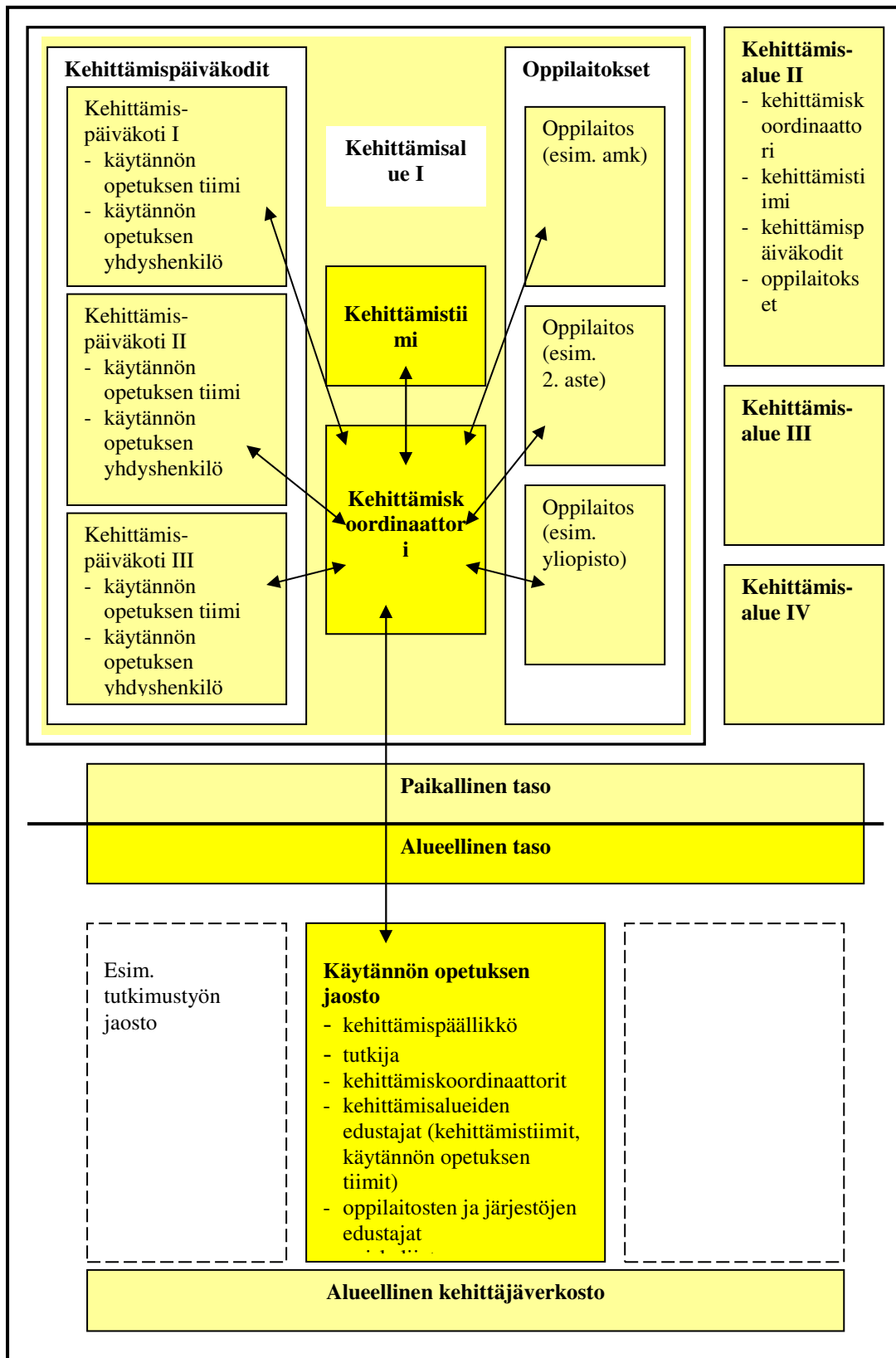
12.00-12.15	Tilaisuuden avaus Leena Raudaskoski, sosiaalialan koulutusohjelmajohtaja, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu/Ylivieskan yksikkö
12.15-12.30	Varhaiskasvatuksen käytännön opetuksen kehittämishanke Aira Vähärautio, tutkija, Poske/Varhis
12.30-13.00	Työssäoppiminen ja opiskelijan ohjaus lähihoitajakoulutuksessa Eija Toivanen, lehtori Oulaisten ammattiopisto, sosiaali- ja terveysalan yksikkö
13.00-13.30	Työharjoittelu ja opiskelijan ohjaus sosionomi-koulutuksessa Raija Ylitalo-Kokko, opettaja, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu/Ylivieskan yksikkö
13.30-14.00	Opetusharjoittelu ja opiskelijan ohjaus varhaiskasvatuksen yliopistokoulutuksessa Aila Tiilikka, varhaiskasvatuksen jaosvastaava, Oulun yliopisto, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö/varhaiskasvatus
14.00-14.30	Kahvitauko
14.30-16.00	Ohjaus pedagogisena prosessina Irja Leppisaari, yliopettaja, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu

Torstai 29.4.2008 klo 12.00-15.45

Päivä koostuu luennoista ja vuorovaikutteisesta työskentelystä.

12.00-13.31	Merkityksellisen ohjaus- ja vuorovaikutussuhteen rakentuminen Tarja Liinamaa, assistentti, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos, varhaiskasvatus
13.30-14.00	Kahvitauko
14.00-15.30	Dialogisuuden mahdollisuudet ohjausprosessissa , Tarja Liinamaa
15.30-15.45	Yhteenveto ja palaute , Aira Vähärautio

Kaaviokuva Varhiksen käytännön opetuksen mallinnuksesta

Liite 6

TOP-hankkeen koulutuspäivä

TOP – hankkeen koulutuspäivä

Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaaminen päiväkodissa 2007-2008

Aika: keskiviikko 6.2.2008 klo 9-16

Paikka: Omnian auditorio, os. Lehtimäentie 1 C, 02070 Espoo

Koulutus on tarkoitettu pääkaupunkiseudun työssäoppimisen ohjaajille (lastenhoitajat, päivähoitajat, lähihoitajat). Auditorioon mahtuu max 150 henkilöä. Koulutus on maksuton. Osallistujilla on mahdollisuus lounastaa Omniassa hintaan 6 €.

Ohjelma:

- 9.30–9.50 **Koulutuspäivän avaus**
erityissuunnittelija Tuija Portell ja projektisuunnittelija Lila Harjamäki
- 9.50–11.50 **Palautteen antaminen ja vastaanottaminen osana ammatillista kehittymistä**
KT Tuulikki Venninen, Helsingin yliopisto/ VKK-Metro -hanke
- 11.50–12.50 Lounas (*omakustanteinen*)
- 12.50–13.50 **Ryhmätyöt ja töiden purku**
KT Tuulikki Venninen
- 13.50–14.20 Kahvitauko
- 14.20–15.00 **Oppilaitos työssäoppimisen ohjaajan tukena**
lehtori Eva-Maija Kuosmanen/ Omnia
- 15.00-15.40 **Monikulttuurisen opiskelijan ohjaus**
päiväkodin johtaja Sari Tuominen
- 15.40–16.00 **Yhteenvetoa ja päivän päätös**
erityissuunnittelija Tuija Portell

Lisätietoja: Lila Harjamäki/ SOCCA, p. 040 334 7974, lila.harjamaki@hel.fi

Ilmoittautumiset torstaihin 31.1.2008 mennessä osoitteeseen:

<https://digiuenterprise.com/answer/survey.asp?sid=167432&answerer=1&chk=RTX4GKQJ&dt=39465.3562110764>

Tervetuloa!

Liite 7

Taulukko. Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamisen prosessimalli

	I Ennen ohjauksen alkua	II Ohjauksen alkaessa	III Ohjauksen aikana	IV Ohjauksen lopussa	V Ohjauksen jälkeen
Työyhteisö/ työtömi	1. sitoutuu ohjaustehtävään 2. koulutautuu ohjaustehtävään (ammattitaitoinen ja ammatillinen työyhteisö) 3. valitsee vastuhenkilön 4. varaa valmisteluihin aikaa (suunnittelu) 5. valitsee työssäoppimisen ohjaajan, sekä varaohjaajan 6. käy mahdollisuuksien mukaan kertomassa oppilaitoksissa päiväkodin toiminnasta	1. on tietoinen opiskelijan tulosta 2. toimii työssäoppimisen ohjaajan tukena 3. tutustuu opiskelijaan	1. antaa työrauhan ohjaamiselle 2. toimii työyhteisön mallina 3. ottaa opiskelijan mukaan työyhteisöön ja toimintaan 4. ohjaa opiskelijaa omalta osaltaan	1. kertoo havaintonsa arviointi- ja palautekeskustelua varten työssäoppimisen ohjaajalle	1. päivittää työssäoppimisen ohjaustaitojaan 2. kehittää yhteistyötä oppilaitoksen kanssa 3. arvioi ja reflektoi omaa ohjaustoimintaansa
	I Ennen ohjauksen alkua	II Ohjauksen alkaessa	III Ohjauksen aikana	IV Ohjauksen lopussa	V Ohjauksen jälkeen

Työssäoppimisen ohjaaja	7. saanut koulutusta työssäoppimisen ohjaamiseen, tiedostaa ohjaajan tehtävät ja omat ohjaustaitonsa 8. sitoutuu ohjaustehtävään 9. työssäoppimisen ohjaaja (tai vastuuhenkilö) tiedottaa opiskelijasta ilmoitustaululla 10. hankkii tietoa kulttuureista 11. perehtyy tutkintovaatimuksiin ja oppilaitoksen työssäoppimisjakson yleisiin tavoitteisiin 12. perehtyy opiskelijan työssäoppimisjakson tavoitteisiin 13. perehtyy opiskelijan portfolioon 14. laatii ohjaussuunnitelman opiskelijan työssäoppimisjaksolle 15. tiedottaa opiskelijasta vanhemmille 16. kehittää omia vuorovaiikutustaitojaan 17. kehittää omia palautteenanto- ja arviointitaitojaan	4. opiskelijan, työssäoppimisen ohjaajan ja ohjaavan opettajan yhteinen tapaaminen 5. sopii aikatauluista, palautteenannosta ja arvioinnista opiskelijan kanssa 6. kertoo ja perustelee salassapito- ja vaitiolo-velvollisuutta 7. perehdyttää työyhteisön sääntöihin ja käytäntöihin sekä kertoo opiskelijalle moniammatillisen tiimin työstä ja työtavoista 8. kertoo työssäoppimispaikan odotukset 9. kertoo lapsista, lapsiryhmästä ja sen toiminnasta sekä henkilökunnasta 10. luo luottamuksellista suhdetta opiskelijaan	5. ohjaa ja havainnoi opiskelijaa 6. käyttää mahdollisuuksien mukaan erilaisia ohjausmenetelmiä 7. varaa ohjaukselle riittävästi aikaa 8. reflektoi ja arvioi omaa ohjaustaan 9. seuraa työssäoppimisjaksolle asetettujen ja opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden toteutumista 10. tarkentaa tarvittaessa ohjaussuunnitelmaa 11. antaa palautteen ja arvioi 12. antaa opiskelijalle mahdollisuuden kokeilla taitojaan ja osaamistaan	2. tekee loppuarvioinnin 3. järjestää arviointi- ja palautekeskustelun 4. antaa palautteen oppilaitokselle 5. arvioi ohjaussuunnitelman toteutumista	4. päivittää työssäoppimisen ohjaustaitojaan 5. tuo esille työssäoppimisen ohjaamisen kehittämisedotuksia 6. arvioi ja reflektoi omaa ohjaustoimintaansa vai työssäoppimisen ohjaustaan?

	I Ennen ohjauksen alkua	II Ohjauksen alkaessa	III Ohjauksen aikana	IV Ohjauksen lopussa	V Ohjauksen jälkeen
Opiskelija	18. ottaa yhteyttä työssäoppimispaikkaan ja sopii tutustumiskäynnistä 19. laatii kuvallisen infolomakkeen ja toimittaa sen työssäoppimispaikkaan (tai opettaja toimittaa) 20. laatii (tai täydentää) oman portfolion ja toimittaa sen työssäoppimisen ohjaajalle 21. perehtyy oppilaitoksen asettamiin työssäoppimisjakson tavoitteisiin 22. laatii kirjalliset tavoitteensa työssäoppimisjaksolle 23. ottaa selvää suomalaisesta työkulttuurista (www.infopankki.fi)	11. opiskelijan, työssäoppimisen ohjaajan ja ohjaavan opettajan tapaaminen 12. esittelee itsensä ja opiskelijalla on mahdollisuus kertoa itsestään 13. tutustuu lapsiin 14. tutustuu päiväkotiin työpaikkana 15. noudattaa alusta lähtien työssäoppimispaikan sääntöjä 16. noudattaa salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta 17. on mukana palaverissa ohjaajan kanssa (työkeskustelut) 18. osallistuu työssäoppimispaikan arjen tehtäviin ja tapahtumiin 19. ymmärtää opiskelijan roolin työyhteisössä	13. sitoutuu työssäoppimiseen ja tekee annetut työtehtävät 14. on aktiivinen ja oma-aloitteinen 15. noudattaa työpaikan sääntöjä 16. harjoittelee arvioimaan itseään ja oppimistaan 17. harjoittelee palautteen vastaanottamista 18. tuo omaa kulttuuriaan esille 19. opiskelee aktiivisesti suomen kieltä	6. tekee itsearviointin 7. osallistuu arviointi- ja palautekeskusteluun 8. antaa palautteen työssäoppimisen ohjauksesta ja työssäoppimispaikasta	7. on halutessaan yhteydessä työssäoppimispaikkaan 8. täydentää portfolioaan 9. antaa näytön

	I Ennen ohjauksen alkua	II Ohjauksen alkaessa	III Ohjauksen aikana	IV Ohjauksen lopussa	V Ohjauksen jälkeen
Oppilaitos/ ohjaava opettaja	24. järjestää koulutusta työssäoppimisen ohjaajille 25. tiedottaa omasta toiminnastaan (esitteet) 26. tekee opiskelijalle osaamiskartoituksen (tiedot, taidot) 27. tarkistaa työpaikan soveltuvuuden työssäoppimisen ohjaamiseen ja opiskelijalle 28. tiedottaa kirjallisesti työssäoppimispaikkajan opiskelijan tulosta 29. ottaa yhteyttä työssäoppimispaikkaan kirjallisen sopimuksen laatimista varten - mikäli sitä ei ole aikaisemmin tehty 30. sopii käytännön asioista työssäoppimispaikan kanssa 31. selvittää opiskelijalle työssäoppimisjakson yleiset tavoitteet 32. huolehtii, että opiskelija laatii henkilökohtaiset tavoitteensa työssäoppimisjaksolle 33. laatii oppimistehtävät 34. kertoo opiskelijalle käytännön asioista ja suomalaisesta työkuulttuurista 35. kertoo opiskelijalle moniammatillisesta työstä	20. ohjaavan opettajan, opiskelijan ja työssäoppimisen ohjaajan ta-paaminen 21. sopii työssäoppimisen ohjaajan kanssa yhteydenpitotavoista 22. tukee opiskelijan työssäoppimista 23. tukee työssäoppimisen ohjaajaa	20 on yhteydessä työ-säoppimispaikkaan 21. käy mahdollisesti havainnoimassa opiskelijaa työssäoppimisajaksella (esim. 1/2-1 päivä) 22. osallistuu väliarviointiin	9. osallistuu arviointi- ja palautekeskusteluun 10. pyytää (kirjallisen) palautteen työssäoppimisen ohjaajalta	10. tekee itsearviointia 11. kehittää toimintaansa annetun palautteen pohjalta 12. kehittää yhteistyötä työssäoppimispaikkajan kanssa